

Virpi Rantanen

VOIMAA ARJEN SANKAREILLE
Yksinhuoltajien viikonloppuleiri

Opinnäytetyö
Kansalaistoiminnan ja nuorisotyön koulutusohjelma

Maaliskuu 2014

MAMK

University of Applied Sciences

KUVAILULEHTI

		Opinnäytetyön päivämäärä 31.3.2014
Tekijä(t) Virpi Rantanen	Koulutusohjelma ja suuntautuminen Kansalaistoiminta ja nuorisotyö	
Nimeke Voimaa arjen sankareille / Yksinhuoltajien viikonloppuleiri		
Tiivistelmä Yksinhuoltajaperheiden määrä on lisääntynyt Suomessa. Kaikista lapsiperheistä yhden vanhemman perheitä on jo yli 20 prosenttia. Yleensä yksinhuoltajana toimii äiti. Yksinhuoltajaperhe on perhe, jossa asuu yksi vanhempi ja vähintään yksi alle 18-vuotias lapsi. Tänä päivänä suurin syy yksinhuoltajuuteen on avio- tai avoliiton päättyminen. Toiminnallinen opinnäytetyö toteutettiin yhteistyössä Yhden Vanhemman Perheiden Liiton kanssa. Työ toteutettiin viikonloppuleirinä, jonka tarkoituksena oli voimaannuttaa yksinhuoltajia leirin avulla. Tämän lisäksi leirillä myös jaettiin tietoa yksinhuoltajien liitosta ja kerättiin tietoa voimaantumisen, vertaistuen merkityksestä ja sen vaikutuksesta arjen hallinnassa. Leirille osallistui neljä perhettä. Toteutuksen arviointi perustui kyselylomakkeisiin, osallistuvaan havainnointiin ja toteutuspäiväkirjan pitämiseen. Kysymyksiä on analysoitu teemoittain. Opinnäytetyöni toteutettiin laadullisella eli kvalitatiivisella menetelmällä. Teoriapohjana käytettiin sosiaalipedagogiikkaa selvittämään yksinhuoltajaperheiden voimaantumista. Leirillä oma vapaa-aika koettiin kaikkein tärkeimmäksi tekijäksi voimaantumisen. Vertaistuki antoi uusia kokemuksia ja tunteita voitiin käydä dialogina läpi. Tieto jo siitä ettei ole asioiden kanssa yksin antoi lisää voimavaroja. Muita yksinhuoltajaperheen arjenhallintaan vaikuttavia tekijöitä olivat yksinhuoltajan oma jaksaminen ja arjen sujuvuus. Yhden Vanhemman Perheiden Liitto tuli leirin aikana yksinhuoltajille tutuksi, mikä oli yhtenä tavoitteena. Leirille oli selkeästi tarvetta, ja siitä olisi tarkoitus tehdä toimiva käytäntö jatkossa.		
Asiasanat (avainsanat) yksinhuoltaja, leiri, voimaantuminen, vertaistuki, arjen hallinta, sosiaalipedagogiikka, oma aika		
Sivumäärä 48 s. + 10	Kieli Suomi	URN
Huomautus (huomautukset liitteistä)		
Ohjaavan opettajan nimi Sari Miettinen	Opinnäytetyön toimeksiantaja Yhden Vanhemman Perheiden Liitto ry	

DESCRIPTION

		Date of the bachelor's thesis 31 March 2014
Author(s) Virpi Rantanen	Degree programme and option Civic Activities and Youth Work	
Name of the bachelor's thesis The empowerment of everyday heroes / The single-parent families' weekend camp		
Abstract <p>The amount of single-parent families has increased in Finland. Over twenty percent of all families with children are single-parent families. Usually the single parent is a mother. A single-parent family is a family where one parent lives with at least one under 18-year-old child. Nowadays the biggest reason for being a single parent is the end of marriage or common-law marriage.</p> <p>The Bachelor's Thesis is based on a weekend camp which was carried out in co-operation with the Alliance of One-Parent Families. The purpose was to collect information about empowerment, importance of peer group support and its effect on management of daily life. There were four families participating. The evaluation was based on question forms, observation during participation and keeping a diary. The questions have been analysed by themes.</p> <p>I used a qualitative method in my thesis. The theory that I used was based on social pedagogy. I wanted to find out how single-parent families could empower themselves.</p> <p>One's own leisure time was recognized as the most important thing in empowerment. The support of peer group gave new experiences and the feelings could be dealt with in conversations. It was empowering to become aware of the fact that you are not alone. Other things that affect a single-parent family's everyday life were factors related to coping with everyday life. Single parents became familiar with The Alliance of One-Parent Families which was one of the aims. There was an obvious need for this kind of camp and the purpose is to establish the procedure in the future.</p>		
Subject headings, (keywords) single parent, a camp, empowerment, a peer, management of daily life, social pedagogy, private spare time		
Pages 48 s. + 10	Language Finnish	URN
Remarks, notes on appendices		
Tutor Sari Miettinen	Bachelor's thesis assigned by The Alliance of One-Parent Families	

SISÄLTÖ

1 JOHDANTO.....	1
2 SOSIAALIPEDAGOGIIKKA VIITEKEHYKSINÄ	2
2.1 Sosiaalipedagogiikan keskeiset piirteet	3
2.2 Elämyspedagogiikka	4
2.3 Voimaantuminen.....	5
2.4 Arjen hallinta	7
2.5 Vertaistuki.....	9
2.6 Ohjaajan merkitys	10
3 YKSINHUOLTAJUUS SUOMESSA	12
3.1 Yksinhuoltajuuden syyt	12
3.3 Yksin huoltajana	14
3.4 Yksin arjessa	15
4 YHDEN VANHEMMAN PERHEIDEN LIITTO.....	17
5 OPINNÄYTETYÖN TEHTÄVÄ	18
6 OPINNÄYTETYÖN TOTEUTUS	19
7 YKSINHUOLTAJIEN VIIKONLOPPULEIRI.....	20
7.1 Leirin tavoitteet.....	20
7.2 Leirisuunnittelun vaiheet	21
7.3 Näkyvyys ja markkinointi.....	24
7.4 Leiripäivien toteutus	24
7.4.1 Tutustuminen	25
7.4.2 Oma aika, rentoutuminen ja keskustelut.....	26
7.4.3 Yhteenveto, palautteet	28
8 LEIRIN TAVOITTEIDEN ONNISTUMINEN.....	29
8.1 Kyselylomakkeet.....	30
8.2 Kyselylomakkeiden vastauksia teemoittain	31
8.2.1 Yksinhuoltajien arjen hallinta.....	31
8.2.2 Yksinhuoltajien voimaannuttavat tekijät.....	32
8.2.3 Yksinhuoltajien vertaistuen merkitys	33
8.3 Jälkitapaaminen.....	34
9 POHDINTA	36
10 VALITTUJEN MENETELMIEN ARVIOINTI JA ITSEARVIOINTI.....	39
LÄHTEET	45

LIITTEET

Liite 1 Kyselylomakkeet

Liite 2 Tervetuloa Leirille

Liite 3 Leirille ilmoittautumislomake

Liite 4 Turvallisuussuunnitelma

Liite 5 Leiriohjelma

1 JOHDANTO

”En muista milloin oisin päässyt yksin saunaan. Ihanaa.”

”Tikkupullat oli upea kokemus!!”

Julkisuudessa on puhuttu paljon yksinhuoltajaperheiden jaksamisesta sekä lasten tulevaisuudesta yhteiskunnassamme. Joka kolmannen suomalaislapsen arvellaan viettävän ainakin osan lapsuudestaan yhden vanhemman perheessä. Yksinhuoltajista valtaosa on äitejä.

Yhdistän yhteisöpedagogin (AMK) opinnäytetyössäni arjen hallinnan ja voimaantumisen elämyspedagogisella tavalla. Yksinhuoltajia koskevia opinnäytetöitä on tehty useitakin, mutta aiheeseen perehtyessäni huomasin, ettei vastaavanlaisia kehittämishankkeita ja raportteja yksinhuoltajien leirikokemuksista ole juurikaan tehty.

Opinnäytetyön toimeksiantajana, tilaajana on Yhden Vanhemman Perheiden Liitto ry. Käytän tekstissä Yhden Vanhemman Perheiden Liitosta lyhennettä YVPL. YVPL ry:n yhtenä tavoitteena on tukea yksinhuoltajaperheitä perheen arjessa. Opinnäytetyö keskittyy YVPL ry:n Itä-Suomen alueella järjestettyyn toiminnallisen viikonloppuleirin suunnitteluun ja toteutukseen ja sen tehtävänä on voimaannuttaa yksinhuoltajia. Leirillä jaettiin myös tietoa yksinhuoltajien liitosta.

Opinnäytetyössäni teoriapohjan keskeisenä lähtökohtana on sosiaalipedagogiikka. Sosiaalipedagoginen toiminta kannustaa yksilöä ottamaan vastuuta itsestä ja yhteisöstä sekä auttaa oman elämän hallinnassa (Hämäläinen 1997, 18–19). Leirin tavoitteena oli myös yksilön voimaantuminen, joka kuuluu elämyspedagogiikan käsitteisiin. Voimaantumisteorian lisäksi käsittelin vertaistuen merkitystä yksinhuoltajan elämässä. Opinnäytetyö koostuu kahdesta osasta: toiminnallisesta osuudesta ja opinnäytetyön raportista. Viikonloppuleirin suunnittelu ja toteutus olivat opinnäytetyön toiminnallista osuutta.

Keräsin aineistoa leirin onnistumisesta osallistuvalla havainnoinnilla, päiväkirjamuistoinpanoilla ja kyselylomakkeilla.

Opinnäytetyöni leirin järjestämisestä sai alkunsa melko tavanomaisella tavalla eli omasta aikaisemmasta yksinhuoltajakokemuksestani. Ajattelin, että leiritoiminnassa on jotain annettavaa yksinhuoltajaperheille. Aloitettuani yhteisöpedagogiopintoni minulle tuli tutuksi sosiaalipedagoginen suuntautuminen ja sen myötä tutustuin elämyspedagogiikkakäsitteeseen. Kaikki yksinhuoltajaperheitä tukevat menetelmät ovat tärkeitä. Viikonloppuleirin järjestäminen yksinhuoltajaperheille oli yksi menetelmä. Leirin vaikutukset olivat joillekin hyvinkin voimaannuttavia. Jatkossa on tarkoitus tehdä yksinhuoltajien leiristä toimiva käytäntö.

2 SOSIAALIPEDAGOGIIKKA VIITEKEHYKSINÄ

Tässä luvussa esittelen sosiaalipedagogiikan teoreettista viitekehystä. Ensimmäisen kerran sosiaalipedagogiikan käsite esiintyi 1840-luvulla Saksassa yhteiskunnallisissa ja tieteellisissä keskusteluissa. Eri näkökulmien kohtaamisesta syntyi ajattelu-, toimintasekä ideamalli. Sosiaalipedagoginen teoria yhdistää kasvatuksellisen sekä yhteiskunnallisen näkökulman. (Hämäläinen & Kurki 1997, 11–12.) Jo Antiikin suuret filosofit Platon ja Aristoteles käsittelivät vastaavanlaisia yhteiskunnallisia kysymyksiä kirjoituksissaan, mutta heillä painopiste oli kasvatustoiminnan yhteiskunnallisessa ja poliittisessä merkityksessä. Nykyiseen valistuksen ajalta alkaneeseen sosiaalipedagogiseen ajatteluun ja toimintaan liittyy olennaisesti huono-osaisuuden pedagoginen lievittäminen. (Hämäläinen 2001, 39–41.)

2.1 Sosiaalipedagogiikan keskeiset piirteet

Sosiaalipedagogiikka on yksilöön kohdistuvaa ja toisaalta yhteiskunnallista lähestymistapaa muovaavaa toimintaa. Sosiaalipedagogiikassa tarkastellaan sosialisatiota eli yksilön sosiaalista kasvua ja sosiaalisten ongelmien pedagogista kohtaamista (Kivelä & Lempinen 2010, 10). Tiivistetysti se tarkoittaa tuen antamista yksilöille ja ryhmille kulloinkin vallitsevien ongelmien yhteydessä tai yksilön rinnalla kulkemista ja yksilön itseohjautuvuuteen auttamista.

Sosiaalinen kehitys alkaa heti lapsen synnyttyä. Lapsi luo suhdetta itseensä ja ympäröivään yhteiskuntaan. Lapsen sosiaalisuus näkyy heti synnyttyä temperamenttipiirteinä. Vähitellen lapsen arvomaailma kehittyy. Hänestä alkaa kasvamaan moraalinen persoona, joka ottaa moraalista vastuuta ympärillä tapahtuvista asioista. Ihmisen sosiaalisuus on ihmisessä itsessään sitä, että hänestä pidetään ja häntä arvostetaan. Tämä tarve ohjaa ihmisen käyttäytymistä ja ratkaisuja. (Keltikangas -Järvinen 2010, 37–38.)

Sosiaalipedagogiikkaan liittyvä reflektointi on eri vaiheissa tapahtuva oppimisprosessi, jossa tarkastellaan omia ajatuksia, toimintaa ja tuotoksia. Se on kokonaisvaltaista oppimista, jossa sydän, pää, kädet ja jalat ovat mukana. Reflektointi tarkoittaa pohtimista. Siinä käydään läpi kokemuksia erilaisista tilanteista jälkeenpäin; mitä opin, mitä pitäisi vielä oppia (kehittymisalueet), miksi toimin eri tilanteissa omalla tavallani (ammatillisten perusteiden etsiminen omalle työlle), miksi en toiminut toisin, mitä voisin ottaa huomioon seuraavalla kerralla, miltä jokin asia tai tilanne minusta tuntui. (Kivelä & Lempinen 2010, 86.) Reflektiota käytetään ohjauksessa syvällisen ajattelun apuvälineenä. Reflektio on psykologista toimintaa, joka perustuu omaan kokemukseen. Reflektion avulla ihminen voi kehittää itsekritiikkiä. Reflektion tarkoituksena on vapauttaa oman mielen voimavaroja. ”*Tie ihmisen itsensä luomien merkitysten tulkitsemiseen tapahtuu kokemuksen reflektoinnin ja aidon dialogin kautta*”. (Ojanen 2006, 71–72).

2.2 Elämyspedagogiikka

Elämyspedagogiikkaa voidaan pitää sosiaalipedagogiikan osa-alueena. Elämyspedagogiikka on kasvatuksellista ja yhteiskunnallista näkökulmaa ilmaiseva käsite, jossa tarkastellaan myös yksilön kasvun sosiaalista luonnetta. Elämyspedagoginen toiminta kannustaa ihmistä ottamaan itse vastuuta omasta elämästään ja yhteisöstään. (Hämäläinen & Kurki 1997, 18.) Toiminnan tavoitteena on tukea yksilöä ja ryhmää löytämään oma paikkansa yhteiskunnassa.

Elämyspedagogiikka tarkoittaa ihmisen kasvun ja oppimisen mahdollistamista sellaisten elämysten kautta, jotka koskettavat ihmistä kokonaisvaltaisesti. Elämyspedagogiikka on pääasiassa ihmisen sosiaalisten taitojen tukemista. Yhtenä tavoitteena on tukea ihmisen kasvua kypsempään kansalaisuuteen. Näissä tavoitteissa elämyspedagogiikka sivuaa sosiaalipedagogiikkaa. Elämyspedagogiikka perustuu ihmiskäsitykseen, jonka mukaan jokaisessa ihmisessä on jotain hyvää ja tätä hyvää kehittämällä saadaan aikaan henkistä kasvua. (Kurki 2008, 54–55.)

Leirin aikana etsittiin tunteille ja kokemuksille sanoja, joiden avulla saataisiin näkyviksi ne ajatukset, jotka eivät välttämättä pääse esille yksinhuoltajan arjessa. Leirillä syntyneet oivallukset sekä koetut kokemukset voidaan jakaa yhdessä, jolloin oma ja yhteinen ymmärrys lisääntyy. Leirin miljö, luonto mahdollistaa elämykset, jotka lisäävät yksilön luovuutta. Jokainen ihminen on omalla tavallaan luova. Itsensä toteuttaminen auttaa jaksamaan vaikeissakin elämäntilanteissa. Elämyksiä antavien menetelmien kautta voidaan oppia viestittämään tunteita luovasti esimerkiksi kirjoittamalla, piirtämällä tai musiikin avulla. Luonto on kasvatusympäristöltään rikas ja tarjoaa rauhallisen ilmapiirin. Kokljuschkin (1999, 56) kirjassa viitataan Jean-Jaques Rousseau'n ajatukseen, jossa luonto on tärkein kasvattajamme.

2.3 Voimaantuminen

Voimaantuminen on yksi keskeinen sosiaalipedagogiikan käsite. Käsite on tullut englanninkielisestä empowerment-sanasta. Siitä suomennoksina esimerkiksi *empower - voimaantua* ja *empowering process - voimaantumisprosessi*. Voimaantumisen sanakäsite tuli suosituksi 1980-luvun puolivälissä ihmisten hyvinvointia edistävien hankkeiden myötä. (Siitonen 1999, 83.) Siitosen (1999, 91) mukaan voimaantumisen ydinkäsite, sisäinen voimantunne, on synonyymi englanninkieliselle sanalle empowerment, koska se vastaa parhaiten käsitteen keskeistä sisältöä: ihmisestä itsestä lähtevää voimaantumista. Puhutaan ihmisen oman persoonallisuuden voimistamisesta, sisäisten voimavarojen löytämisestä, mahdollisesta henkisestä vahvistumisesta ja positiivisen käsiteajattelun kääntämisestä omaksi hyödyksi.

Empowerment-käsite on saanut alkunsa 1980-luvulla. Silloin perustettiin maailmanlaajuinen Empowerment Institute. Siinä otettiin käyttöön Empowerment-käsite, joka kuvasi lähestymistapaa, jossa mahdollistettiin ihmiset näkemään mielessään omat unelmansa ja toteuttamaan ne. Tätä kutsuttiin voimaantumiseksi. Kemppainen kirjoittaa Yle uutisten sivuilla tänä talvena Suomessa aloitetusta kaksivuotisesta Empowering Care -projektista, jossa on mukana Oulun yliopiston nais- ja sukupuolentutkimus. Projektia rahoittaa Euroopan komission Daphne III – ohjelma. Suomen lisäksi projektissa ovat mukana Katalonia, Italia, Kypros ja Bulgaria. Projektissa tutkitaan väkivallan esiintymistä huostaan otettujen tyttöjen elämässä. Tässä projektissa voimaannuttavalla huolenpidolla on tarkoitus lisätä tyttöjen tietoisuutta väkivallan eri muodoista sekä antaa heille keinoja suojautua siitä. (Kemppainen 2014.)

Voimaantuminen on siis melko uusi käsite. On alettu puhumaan ihmisen omaehtoisesta itsensä auttamisesta ja sisäisestä voimaantumisprosessista. Toisen ihmisen voimaannuttamisesta on olemassa eriäviä mielipiteitä. Siitonen viittaa kirjassaan suomalaistutkija Ruohotien (1993) ilmaisuun ”*ihminen voi voimistaa toista ihmistä, ja voimistaminen kuuluu olennaisena elementtinä Empowerment-käsitteeseen*”. Siitosen mukaan taas ”*toista ihmistä ei voi voimaannuttaa, mutta toiminnasta ja ympäristöstä voidaan yrittää luoda sellaisia, joissa voimaantuminen olisi mahdollista*”. (Siitonen 1999, 83–93.)

Siitonen (1999, 117) viittaa kirjassaan Myersin (1991) sekä Perkinsin & Zimmermanin kirjoituksiin, että ihmisen voimaantumisen ja sisäisen voimantunteen tarve ajankohtautuu viimeistään silloin, kun ihmistä estetään tai yritetään estää voimaantumasta. Vähemmistöryhmistä tehdyissä tutkimuksissa on ilmennyt, että yhteiskuntamme hyvinvointi näyttäytyy yhteisöjen sosiaalisten rakenteiden ja/tai olosuhteiden heikkona asemana. Tämän vuoksi yksilöt ja ryhmät eivät välttämättä tunne itseään arvostetuiksi.

Elinympäristömme antaa tietynlaisen signaalin voimaantumisprosessillemme. Ihminen voi tiedostamattaan kokea itsensä toisessa paikassa voimaantuneemmaksi kuin toisessa. Omissa ajatuksissamme ja päämäärissämme tapahtuu jatkuvaa muutosliikettä, joka vaikuttaa meihin emotionaalisesti. Sydänmaanlakan (2006, 302) mukaan voimaantuminen voidaan nähdä tietoisuuden kasvuna, jonka avulla yksilö tulee tietoiseksi todellisesta minäkuvastaan ja omista voimavaroistaan. Voimaantumiseen liittyvät muun muassa positiivisuus, hyväksytyksi tuleminen tunne, selkeät päämäärät ja hyvä itseluottamus.

Yhden vanhemman perheissä voimattomuus voi näkyä väsymisenä. Väsymisen ja muiden häiriötekijöiden myötä elämänhalu saattaa hiipua, mikä saattaa johtaa kokonaan elämänilon katoamiseen. Itsetuntokin voi romahtaa ja ihminen masentua. Voimaantumaton yksilö saattaa kokea, ettei hänellä ole vapautta toimia haluamallaan tavalla ja hän voi tuntea olonsa turvattomaksi. (Siitonen 1999, 181.)

Voimaantuminen on yhteydessä ihmisen hyvinvointiin. Ihmisen henkistä vahvistumista edesauttaa toimivien puitteiden ja verkostojen luominen, sosiaaliset suhteet sekä vuorovaikutuksellinen yhteistyö. Voimaantuminen on moniulotteista ja tapahtuu yksilöllisesti. Pedagogina voimme pyrkiä mahdollistamaan yksilön voimavarojen käyttöönottoa ja auttamaan voimaannuttavien kokemusten syntymisessä. (Siitonen 1999, 187.)

Siitonen (1999, 96–97) näkee voimaantumisteorian koostuvan kolmesta eri osasta. Ensinnäkin voimaantuminen on henkilökohtainen ja sosiaalinen tapahtuma, jossa voimaa ei voi antaa toiselle, mutta voimaantumista voidaan tukea. Toiseksi voimaantuminen on itsestä lähtevä prosessi. Kolmanneksi voimaantuminen toimii kuin katalyytti eli sisäisen

voimantunteen vahvistuessa, ihmisen kyky sitoutua eri asioihin vahvistuu. Lisäksi voimaantuminen on tapauskohtaista eikä näin ollen pysyvää. (Siitonen 1999, 161–165.)

Voimaantumista voi tapahtua vain silloin, kun yksilö saa myönteisistä asioista kokemuksia. Näitä ovat muun muassa hyväksytyksi tuleminen, kunnioittaminen ja turvallisuuden tunne sekä vapaus. Voimaantumisprosessin käynnistyessä yksilöä edellytetään pohtimaan ja tiedostamaan asioita, jotka ovat itselle merkityksellisiä. Prosessin etenemiselle tiedetään olevan tärkeää se, että yksilöllä on rohkeutta irrottautua totutuista asetelmista ja katsoa asioita ennakkoluulottomasti uudesta näkökulmasta. Tarvitaan rohkeutta kohdata elämässä uusia asioita. (Siitonen 1999, 143–149.)

Voimaantuminen on positiivista latausta, joka ilmenee vastuullisuutena ja luovuutena yksilön elämässä. Hän on toiveikas, elämänmyönteinen ja luottaa siihen, että asiat järjestyvät. Minäkuva ja identiteetti vahvistuvat voimaantumisprosessin myötä. Se ilmenee herkkyytenä tunnistaa omia ja toisten tunteita. Voimaantunut ihminen pyrkii kunnioittamaan toisia ja hän herättää kiinnostusta kanssaihmisissään. Hän haluaa palvella toisia, toimia rakentavana yhteisön jäsenenä sekä auttaa toisia olemaan hyvä ihminen. (Siitonen 2007, 1–7.)

2.4 Arjen hallinta

Arjen hallinta on keskeinen sosiaalipedagogiikan käsite. Sosiaalipedagogiikassa arjen hallintaa pyritään edesauttamaan yksilön itsepuun auttamisella. Arjessa jaksaminen on perheen subjektiivinen eli omakohtainen kokemus. Koemme arjen ”*soljuvana elämän virtana*”, joka lipuu omalla painollaan eteenpäin. Arki on elämän pienten perusasioiden toistumista. Ihminen joutuu arjessa yhdistämään jokapäiväiset toiminnot yhteiskunnallisiin rakenteisiin. Yksinhuoltajille asetetaan arjessa selviytymiseen odotuksia esimerkiksi lastenhoidosta, ruokataloudesta, kodinhoidosta sekä omien asioiden hoitamisesta. Arkeen kuuluu niin ilon kuin surunkin hetkiä. Tänä päivänä yhteiskuntamme on täynnä jatkuvia muutoksia ja sen vastapainoksi kaipaamme harmoniaa elämäämme. Vastamme tulee odottamattomia elämänmuutoksia ja -tilanteita, jotka saattavat horjuttaa

jo rutiineiksi tulleita perheen arkisia askareita rajusti. Me emme osaa keskittyä itseemme saati läheisiimme, koska arjen hallintamme on hävinnyt. Arjen hallinnan kaotaminen on tämän hetkinen ilmiö, joka kuvastuu yhteiskunnassamme huono-osaisuutena ja pahoinvointina. (Järvinen ym. 2007, 84.)

Ihmisen arki muodostuu päivittäin erilaisista aikatauluista ja velvollisuuksista. Arjen hallinta on osattava järkiperaistää oikein. Arki on loman vastakohta. Loma tarkoittaa sitä, että *”saa vain olla eikä tarvitse huolehtia mistään ylimääräisestä”* eli tehdään vain pakolliset asiat ja mitkä eniten itseä kiinnostavat. Arjesta päästään lomalle, mutta omasta elämästä ei. Arki ei ole kuitenkaan kaikille samanlainen. Olemme omilla valinnoillamme sisällyttäneet arkeemme erilaisia asioita, joiden kanssa meidän on eletävä.

Arjen ja elämänhallinta ovat käsitteinä lähellä toisiaan. Hämäläisen (1999) mukaan elämänhallinta jakautuu sisäiseen ja ulkoiseen. Sisäisessä elämänhallinnassa testataan ihmisen valmiutta selviytyä itsenäisesti elämänkaaren eri kehitystehtävistä ja tehdä elämässä positiivisesti eteenpäin vieviä ratkaisuja. Ulkoiseen elämänhallintaan kuuluu osallisuus yhteiskunnan toimintajärjestelmistä kuten esimerkiksi riittävästä toimeentulosta, työstä, koulutuksesta tai vaikka harrastustoiminnasta, jotka kaikki vaikuttavat elämisen laatuun. Toisin kuin arjen hallinta elämänhallinta kytkeytyy myös yhteiskunnan päätöksiin ja vallitseviin olosuhteisiin.

Eräs haastateltava (2009) toteaa arjen hallinnasta seuraavaa: *”Silloin ku pyytää apua, välillä voi olla tosi epätoivonenkin siinä, että sais hetken hengähtää. On apua tarjottu mutta, kyllä mä alkuun toivoin, että ois vanhemmat auttanut enemmän, mut musta tuntuu et ihmiset ei tiedä millaista se arki on kun jos joutuu koko ajan pyörittää sitä. Just kun menettää hermonsa ni alkaa miettimään et onks musta nyt, tuleeko tästä ikinä mitään ja onko musta vanhemmaks ja saanko mä olla vanhempi. Ehkä mä oon ollu nyt liian kauan aikaa yksin että, mä en sillee halua jakaa sitä arkee kenenkään muun kanssa...”* (Normia, 2009, 52–67.)

2.5 Vertaistuki

Sosiaalipedagogiikkaa verrataan suhteessa vertaistukeen. Vertaistuki on yksi sosiaalisen tuen muodoista. Vertaistukea määriteltäessä esiin nousee omaehtoisuus ja yhdessä toimiminen samankaltaisten ihmisten parissa. Vertaistuki perustuu elämönhallinnan kokemuksellisuuteen, keskinäiseen tasa-arvoon, kuulluksi ja ymmärretyksi tulemiseen sekä kohtaamiseen ja tukeen. Se on vastavuoroisuutta ja tasavertaisten yksilöiden välillä syntyä kommunikaatiota. Vertaistuessa keskeistä on ryhmän jäsenten keskinäinen tuki sekä kannustaminen ja kokemusten jakaminen. (Mielenterveysyhdistys 2007.)

Elämänmuutos- ja sopeutumisprosessit herättävät ihmisessä hyvin erilaisia tunteita. Tunteiden ilmaiseminen ja tunnistaminen ovat hyvin tärkeitä oman hyvinvointimme kannalta. Vertaisryhmässä onkin uskalduttava näiden tunteiden käsittelyyn ja sen hetkiseen elämäntilanteeseen ”*tässä ja nyt*”. Vertaistukiryhmä on ryhmä, jossa ei tarvitse jännittää. (Holm ym. 2010 11–12.)

Vertaistukiryhmän ohjaajalla on tärkeä rooli keskustelun edetessä. Osallistuminen keskusteluun on eräänlainen oppimisprosessi, joka vastaa paremminkin pedagogista kuin terapeutista vuorovaikutusta. (Vehviläinen 2001, 114.) Yhteisten kokemusten jakaminen vertaistukiryhmässä lievittää ahdistuneisuutta poistaen samalla pelkoa. Ryhmän toiminta perustuu tasavertaisuuteen, luottamukseen sekä osallistujien henkilökohtaisiin ajatuksiin ja tarpeisiin. Ihmisen selviytymistarinoilla on vahva merkitys leimautumisen ja yksinäisyyden estämisessä. Vertaistuen avulla on mahdollisuus löytää uutta toivoa, ymmärtää menneisyyttä sekä sitoutua nykyhetkeen.

Kaikki ihmiset tarvitsevat rakkautta. Ilman rakkautta elämä on tyhjää riippumatta tavarain tai tekemisen paljoudesta. Mikään ei voi korvata yhdessäoloa, välittämistä, hellyyttä ja läheisyyttä. Ihmisellä saattaa aikuisiässäkin olla torjuttu tulemisen pelko. Rakkautten kokemus suojaaa tätä pelkoa vastaan. (Silvennoinen-Kassinen, 2011, 7.)

2.6 Ohjaajan merkitys

Ohjaajaksi oppiminen on jatkuvaa prosessia. Ohjaaja ei ole koskaan valmis vaan tehdystä ohjaustyöstä saatava nautinto tulee myöhemmin kuin jonkin päämäärään saavuttaminen. Hyvän ohjaajan ohjausprosessiin kuuluvat muun muassa luovuus ja empatia, aitous sekä kunnioittaminen. (Amundson 2005, 158–159.)

Ohjaus antaa ihmiselle tilaisuuden seurauksien tutkimiseen miten hän elämänsä elää. Pohtimiselle annettu mahdollisuus näyttää sen miten hän voisi elää ja millaisia polkuja hänen tulisi kulkea. Useimmat ohjausmenetelmät painottuvat viestinnän toimivuuteen ohjaajan ja asiakkaan välillä. Peavyn (1999, 18–24) ohjauksen määritelmä:

- Ohjaus on prosessi, josta huokuu välittäminen, toivo, rohkaisu, selventäminen ja aktivoiminen
- Ohjaus on reflektiivistä sosiaalista toimintaa
- Ohjaus on yksilöllisiin tarpeisiin sovitettu ongelmanratkaisumenetelmä
- Ohjaus on yleisenä elämänsuunnittelun menetelmä
- Se on mahdollistavaa toimintaa, joka avulla pyritään saamaan omat voimavarat käyttöön
- Toimintaa, joka tuottaa sosiaalisessa elämässä suunnittelunäkökulmaa
- Uuden sosiaalisen elämän ja yhteiskuntarakenteiden etsimistä
- Mahdollisuuksien painottamista ilman alistamista tai sääntöjä
- Suojapaikka, hyvät ohjaajat välittävät, jossa saadaan toivoa, tukea, selvyyttä ja toimintamahdollisuuksia
- Toimintaa, joka koostuu neuvojen antamisesta, joka on muodostanut yhteistyösiteen

Ohjaajan sekä ohjattavan on tärkeää löytää ymmärryksen syvempi taso. Tutkiva oppiminen on ohjauksen keskeisin oppimistavoite. Tähän kuuluu ”sokeiden pisteiden” oivaltaminen ja niiden purkaminen sekä kriittisen ajattelun lisääntyminen. Reflektiivinen tutkiminen ja työote merkitsevät ihmettelemistä, pysähtymistä ja uudelleen orientoitumista. Ihmisen ”elämänvirta” on täynnä kokemuksia, aistimuksia, elämyksiä, tunteita ja tunnelmia. Kokemusten kautta mitataan oman elämän arvoa. Ohjauksen tavoitteena on parantaa kykyä kohdata tulevia ongelmia ja niiden hallintaa sekä oman positiivisen minäkuvan kehittäminen. (Ojanen 2006, 122–131.)

Ihmisen henkinen kasvu ja toimintatapojen muuttuminen tapahtuvat transformaatio- eli muutosprosessin kautta. Tämä toiminta edellyttää reflektiota ja tiedostamista. Näin muodostetaan ymmärtämisen syvempi taso. Ymmärtämiseen liittyvät intuitiivinen ja tietoinen ajattelu ovat tutkimista ja näin ollen kasvuprosessi etenee ohjauksen avulla tiedostamiseen, ymmärtämiseen, ja sen kautta muutokseen. Intuitio on yksi erityisen herkkyyden muoto. Kaikilla ihmisillä on intuitio; kyky yhdistää tietoa, vaistoa, tunnetta, aistia, tietää ja kokea kokonaisvaltaisesti. Ohjaaja voi edistää ohjattavan ajattelumallia ja niin sanottujen metakognitioiden (tietoisuus omasta tietämisestään) kehittymistä pohjivampaan suuntaan ja samalla tukea häntä itsensä löytämisessä. Näin ihminen tulee tietoiseksi omista tunneperäisistä uskomuksistaan ja samalla luodaan onnistuneet oppimisen puitteet. (Ojanen 2000, 26–30.)

Sosiaalipedagoginen ohjaajatoiminta on kokonaisvaltaista toimintaa, johon kuuluvat esimerkiksi ihmisten kohtaaminen, kuunteleminen, läsnäolo ja vuorovaikutus. Yksinhuoltajien parissa työskennellessä ohjaajalta vaaditaan joissakin tilanteissa aktiivista toimijuutta ja välillä hän toimii mahdollistajana ja innostajana. Ohjaustyön perustana on kohtaamisen taito, joka on haastavaa. (Kalliola ym. 2010, 8–13.)

3 YKSINHUOLTAJUUS SUOMESSA

3.1 Yksinhuoltajuuden syyt

Yksinhuoltajiksi tullaan erilaisten elämäntilanteiden kautta. Yksinhuoltajuutta on ollut kautta aikojen historiassa, vaikkei siitä olekaan puhuttu. Yksinhuoltajia ei voida sulloa samaan muottiin, sillä jokainen on oma yksilönsä. Yksinhuoltajia tai entisiä yksinhuoltajia on ympärillämme myös valtioiden korkeinta johtoa myöten. Yhteiskunnan rakenteet ovat muuttaneet perheitä ja siksi on siirrytty puhumaan yksinhuoltajuuden sijaan yhden vanhemman perheistä. Yksinhuoltajien ystävät ja sukulaiset saattavat asua kaukana, joten heillä ei ole välttämättä tukiverkostoa. (Alasalmi 2011, 14, 28, 163–164.)

Yksinhuoltajuuteen voi päätyä monella eri tapaa ja siksi sen määrittely on vaikeaa ja se vaihtelee eri yhteiskunnissa. Siksi samassa maassa yksinhuoltaja voidaankin määrittellä eri tavoin lainsäädännön, verotuksen, virallisten tilastojen ja sosiaaliturvaetuuksia koskevien oikeuksien kannalta. Lapsen iän ollessa yhteydessä yksinhuoltajan määrittelyyn sen rajaaminen ei ole ongelmatonta, koska huoltovelvollisuus jatkuu pidempään. Yksinhuoltajuuden määrittelyn perusteena voi olla myös siviilisäätö. Esimerkiksi Luxemburgissa yhden huoltajan talouksiksi määritellään perheet, joissa on alle 25-vuotiaita lapsia. Islannissa yksinhuoltajaksi määritellään vain alle 15-vuotiaiden lasten vanhemmat. Iso - Britanniassa se vanhempi on yksinhuoltajana, jolla on huollettavanaan alle 16-vuotiaita tai sitä nuorempia, mutta myös vanhempia, joilla on alle 19-vuotias päätoimisesti opiskeleva lapsi. Tämä kuvaa sitä, miten Euroopan maissa on hyvin erilaisia yksinhuoltajuuteen viittaavia määrittelmiä. (Hakovirta 2006, 23–29.)

Yksinhuoltajaperheitä syntyy avio- tai avoeron seurauksena, avio- tai avopuolison kuollessa, yksinäisen henkilön saadessa lapsen, lapsen suunnittelematon tai suunniteltu hankkiminen ilman toista huoltajaa. Lapsi voidaan myös adoptoida yksin tai hankkia koehedelmöityksellä. Yleisin yksinhuoltajuuden syy on avio- tai avoliiton hajoaminen. Harvinaisemmaksi syyksi on tullut puolison kuolema tai lapsen syntyminen parisuhteen ulkopuolella. Yksinhuoltaja käsitteen rinnalle on tullut yhteishuoltajuuden käsite. Näiden käsitteiden yhteiskäyttö on aiempaa pulmallisempaa, koska yhteishuoltajuutta ei

tilastoida. Yhteishuoltajuudessa lapsen virallinen osoite määrittelee toisen vanhemman yksinhuoltajaksi. Kuten aiemmin mainitsin, yksinhuoltajuutta voidaan määritellä monella tapaa. Suomessa yksinhuoltajaperhe on yhden aikuisen perhe, jossa lapset ovat alle 18 vuotta. (Hakovirta 2006, 26–27.)

Kelan tiedottamana (2012) lapsilisälaissa 1992 7§:n mukaan on säädetty, että yksinhuoltajaksi määritellään henkilö, joka ei ole avioliitossa tai on muuttanut puolisostaan erilleen yhteiselämän lopettamiseksi lapsilisän maksukuukauden alkaessa. Yksinhuoltajaperheessä asuu yksi vanhempi ja vähintään yksi alaikäinen, alle 18-vuotias lapsi. Lapsilisää maksetaan jokaisesta lapsesta yksinhuoltajavanhemmalle korotettuna ja korotus on 48,55 euroa kuukaudessa. Yksinhuoltajakorotuksen saa vanhempi, jokaisesta luonaan asuvasta lapsesta. Yleisimpiä yksinhuoltajuuden syitä ovat muun muassa avio- tai avoliiton purkautuminen, puolison kuoleminen, lapsen suunnittelematon syntymä tai lapsen hankkiminen suunnitellusti ilman toista huoltajaa sekä adoptiot.

3.2 Perheet tilastoissa

Yhden vanhemman perheitä oli vuonna 2012 Tilastokeskuksen (Väestö 2013) mukaan 118 094, joista isä ja lapsi -perheiden osuus oli 16 060 eli 13.6 %. Kaikista lapsiperheistä yhden vanhemman perheitä on 20,4 %. Lapsia näissä perheissä on hieman yli 180 000. Uusperheitä oli 53 584. Vuoden 2005 aikana 17 300 lapsiperheen (vanhemmat joko avio- tai avoliitossa) vanhemmat muuttivat eri osoitteisiin. Kaikista lapsiperheistä tämä oli 3.6 %. Näissä perheissä oli 31 000 alle 18-vuotiasta lasta, joista 11 600 vanhemmat olivat avoliitossa. Avoliitoissa erilleen muutto oli lähes kolme kertaa yleisempää kuin avioliitoissa. Kun avopareista 7.5 % päättyi eri osoitteisiin, niin näin tapahtui aviopareista vain 2.6 %. Mikäli avoliitosta on syntynyt yhteinen lapsi, eroaminen on epätodennäköisempää. (Yhden Vanhemman Perheiden Liitto ry 2012.)

Suomessa vahvistettiin vuonna 2012 kaikkiaan 46 457 elatusapusopimusta. Sopimuksia tehtiin noin 2 100 (5 %) enemmän kuin edellisellä vuonna. Vuonna 2007 alkanut elatusapusopimusten määrän kasvu jatkuu edelleen. Sopimuksista 10 128 oli sellaisia,

joissa aiemmin tehtyä sopimusta muutettiin. Samalle lapselle on mahdollista tehdä vuoden aikana useampi kuin yksi elatusapusopimus. Voimaan jääneitä sopimuksia oli 40 745. Koko maassa voimaan jääneet sopimukset koskivat 3,8 prosenttia alle 18-vuotiaasta väestöstä. Lapsen huollosta, asumisesta ja tapaamisoikeudesta vahvistettiin 45 139 sopimusta. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2012.)

Yksinhuoltajien määrä on ollut jatkuvassa kasvussa 1970-luvulta lähtien. Voimakkainta kasvu on ollut 1990-luvun lama-ajan alkupuolella. Leskien osuus on laskenut ja vastaavasti eronneiden perheiden määrä noussut. Useimmiten perheiden eron syinä ovat olleet yhteisen ajan puute ja taloudelliset vaikeudet. Vuosittain vajaat 20 000 lapsiperheen vanhemmat muuttavat eri osoitteisiin. Yksin alusta asti lastensa kanssa olevia vanhempia on noin 4 500. Alle 20-vuotiaita synnyttäjiä on 2,67 % kaikista synnyttäjäistä. 15-19 -vuotiaita on 1 600 ja alle 15-vuotiaita 6. Alle 20-vuotiaiden äitien yhden vanhemman perheitä on 643 eli 0.6 % kaikista äitivetoisista yksinhuoltajaperheistä. Alle 20-vuotiaiden isien muodostamia yksinhuoltajaperheitä oli kaksi. (Yhden Vanhemman Perheiden Liitto ry.)

3.3 Yksin huoltajana

Ihmisen elämässä tapahtuu monenlaisia käännteitä, ihminen saattaa väsyä ja uupua. Tuolloin hyvin usein tarvitaan ulkopuolisen apua omien voimavarojen takaisin löytämiseksi. Yhteiskuntamme muuttuu vaativammaksi, taloudellinen tilanne kiristyy ja se tuo lisää uusia suorituspaineita lähivanhemmille, joka taas vaikuttaa perheiden jaksamiseen.

Yhden vanhemman perheet ovat kaikkein herkimmin haavoittuva kotitaloustyyppi. Ympäristö on taas asettanut oman kielteisen leimansa yksinhuoltajaperheille. Tällainen perhemuoto asettaa omat haasteensa perheen elämään. Niitä voivat olla muun muassa taloudelliset rajoitteet, työn yhteensovittaminen, uupumus, arkirutiinien hallinta, vastuun kantaminen yksin ja vähäinen vapaa-aika. Nämä saattavat ajan myötä muovautua yllättävän raskaaksi taakaksi. (Yhden Vanhemman Perheiden Liitto ry.)

Henkinen jaksaminen koettelee yksinhuoltajaperheitä. Useat yksinhuoltajat rinnastavat itsensä lastensa omaishoitajiksi. Yksinhuoltaja voi kokea olevansa lastensa takia van- kina ulkopuolisesta elämästä. Ei ole ystäviä, omaisia, ei tukiverkosta, joilta voisi pyytää apua. On ilmaistu, että ”jo neljän tunnin viikoittainen vapaahetki lapsista” auttaa jak- samaan paremmin (Alasalmi 2011, 172–173).

Muuttuva perhe -lehden (3/2013) artikkelissa ”Harkitusti yksinhuoltaja” yksinhuoltaja Hyvärinen mainitsee yksinhuoltajuudesta seuraavasti: ”*Parikymppisenä tiesin halua- vani lapsen. Itse en halunnut pysyvää parisuhdetta elämäni, ainoastaan lapsen. Yksin- huoltajana, harkitusti. Ei isättömyys lasta vahingoita. Huono isä tai vanhempien riit- taisa ero saati riitaisa yhdessäolo sen sijaan voi vahingoittaaakin. Lapsi pitää omaa per- hemalliaan oikeana. Myös lapsen ja vanhemman välinen suhde kehittyy yksinhuoltaja- perheessä usein läheisemmäksi ja kiinteämmäksi. Usein yksinhuoltajaäideistä puhutta- essa puhutaan tukiverkosta ja sen tarpeellisuudesta. Kaikki yksinhuoltajaäidit eivät kui- tenkaan minkäänlaista tukea tarvitse. Lapsi ei ole ongelma tai taakka, vaan iloinen, ihana asia. Itse koin lasten kanssa viettämäni ajan rikkautena, en rasitteena*”. Yksin- huoltajuus voi siis hyvinkin olla tietoinen valinta, joka tehdään jo ennen lapsen synty- mää.

3.4 Yksin arjessa

Yksinhuoltajan arjenhallintaan vaikuttavia tekijöitä ovat esimerkiksi arjen toimivuus, yksinhuoltajan voimavarat, sijoittuminen yhteiskuntaan, lapsen harrastukset, perheen hyvinvointi, taloudellinen tilanne sekä eron seuraukset, yksinhuoltajan velvollisuudet, lapsen päivähoito, kotityöt, vapaa-aika, yhteinen ja vanhemman oma aika. Yksinhuol- tajalla on monta roolia ja monenlaisia velvollisuuksia yksin kannettavana. Hän voi olla opiskelija, kotiäiti tai käydä töissä. Yksinhuoltajan elämä saattaa olla hyvinkin aikatau- lutettua ja arki haasteellista. Se voi heikentää esimerkiksi sosiaalisia suhteita toisten lasten vanhempiin. Yksinhuoltajuus käsitteenä ei kuitenkaan rajaa toisen vanhemman osallistumista lapsen elämään. (Haataja 2009, 46–49.) Tänä päivänä tietokoneet ja In- ternet-yhteys tuovat yksinhuoltajille omaa tilaa ja aikaa. Tietokoneen välityksellä yk- sinhuoltaja saa helposti yhteyden ulkomaailmaan.

Yhden vanhemman perheille hyvinvointia tuovat muun muassa perheen omat sisäiset vahvuudet, yhteenkuuluvuuden tunne, arjesta selviytyminen, perheen avoimuus, vaikeuksien kohtaaminen ja ratkaisujen löytäminen. Toisen vanhemman osallistuminen huoltajuuteen ja sosiaalinen tuki vahvistavat myös hyvinvointia. Usein yksinhuoltajalle on kehittynyt omanlainen vahva persoona, jolla on riittävästi sisäisiä ja ulkoisia voimavaroja. Yksinhuoltajaperheillä saattaa olla erinomaisia rutiineja jokapäiväisessä toiminnassa. Tuki muilta perheenjäseniltä tai perheen ulkopuolelta saattaa tuoda perheelle turvaa, mutta se saattaa myös maksaa yksinhuoltajalle hänen itsenäisyytensä tai se horjuttaa hänen vanhemmuus käyttäytymistään.

Törrönen (2012, 10) toteaa hyvinvoinnista seuraavasti: *”Arkinen hyvinvointi sitoo yhteen perheen hyvinvoinnin kokonaisuutta, johon liittyvät perheen talous, sosiaaliset suhteet ja mahdollisuudet toteuttaa itseään”*. Terveys, koulutus, asuminen, tulot ja varallisuus kuvaavat elämänlaatua. Koetusta elämänlaadusta eli subjektiivisesta hyvinvoinnista ja onnellisuudesta ei ole yksimielisyyttä eikä varmuutta. (Törrönen 2012, 33.)

Kröger (2005, 225) mukaan yksinhuoltajaperheiden hoivaköyhyydestä puhuttaessa on kyse siitä, että perheen hoivatarpeet ylittävät perheen tarvittavat viralliset ja epäviralliset hoivaresurssit. Hänen mielestään ongelma on yhteiskunnallinen, koska perheen hoivatarpeet kasvavat työelämän kiristymisen tai jonkin muun syyn vuoksi. Suomen palvelujärjestelmä näyttää virallisesti huonosti tunnistavan hoivaköyhyyden ja sen vaaran. Yhteiskunnan ulkopuolinen tukijärjestelmä on korvaamaton apu yksinhuoltajaperheiden arjessa. Isovanhempia tai muita perheenjäseniä ja ystäviä tarvitaan korvaamaan palvelujärjestelmän puutteita. Epäsäännöllisten työaikojen yhteensovittaminen virka-aikojen mukaisesti on hankalaa palvelujärjestelmän kanssa. Kuitenkaan kaikilla yksinhuoltajilla ei ole mahdollisuutta tukeutua ulkopuoliseen tukiverkkoon. Isovanhemmat tai lapsen toinen vanhempi asuvat eri paikkakunnalla tai ei heitä ole. Sosiaaliset verkostot ja aktiivinen vuorovaikutus ovat tärkeä osa sosiaalista pääomaa ja ne yhdessä edistävät yhteiskunnan toimintakykyä. (Kröger, 211–229.)

4 YHDEN VANHEMMAN PERHEIDEN LIITTO

Yhden Vanhemman Perheiden Liitto ry on lastensuojelujärjestö. He kuuntelevat ja auttavat yhden vanhemman perheitä. Tavoitteena on parantaa perheiden sosiaalista, taloudellista ja oikeudellista asemaa tasavertaisesti ketään loukkaamatta ja leimaamatta. Liitto järjestää erilaisia tukiryhmiä ja keskustelutilaisuuksia. Paikallisyhdistykset järjestävät matkoja ja erilaista toimintaa kuten elokuvailtoja, teatterimatkoja, koulutusta, kerhoja sekä retkiä. Erityisesti liitto pyrkii estämään yhden vanhemman perheiden syrjäytymistä tukemalla näiden verkostoja. Liitto kannustaa vanhempia uskomaan kykyihinsä toimia vanhempina ja kasvattajina. Yhden Vanhemman Perheiden Liitto paikallisyhdistyksineen on toteuttanut olohuonetyyppistä vertaisryhmätoimintaa jo yli 30 vuotta. (Yhden Vanhemman Perheiden Liitto ry).

Yhden Vanhemman Perheiden Liiton Internet-sivuilla kirjoitetaan liiton historiasta seuraavasti: *”Naiset perustivat Yksinhuoltajat ry:n vuoden 1970-luvun lopulla ja uusi yhdistys rekisteröitiin 18.1.1971. Yhdistys määritteli itsensä painostusryhmäksi, jonka tarkoituksena on yhdenhuoltajan perheiden (leskien, eronneiden ja au-vanhempien) lasten ja huoltajien oikeusturvan ja taloudellisen aseman parantaminen. Tarkoitustaan se toteutti pyrkimällä vaikuttamaan lainsäädäntöön, lakien soveltamiseen, yleiseen mielipiteeseen ja perhekasvatukseen sekä antamalla lainopillista apua jäsenilleen ja harjoittamalla julkaisutoimintaa”*. Virallisesti Yhden Vanhemman Perheiden Liitoksi liiton nimi muutettiin vuonna 2008. YVPL:n liittokokous hyväksyi Hauholla 22.5.2011 ja tarkensi 19.5.2012 Helsingissä tämän periaateohjelman. Yhden Vanhemman Perheiden Liiton tavoitteena on yhden vanhemman perheiden sosiaalisesti, taloudellisesti ja oikeudellisesti tasavertainen elämä ilman loukkaavaa kohtelua ja leimaamista.

Nykyisin Juvalla ei ole vastaavaa YVPL:n toimintaa ja siitä sain idean tähän päättötyöhöni. Tämän oman toiminnallisen opinnäytetyöni yhtenä tehtävänä on saada viritettyä alueelle yhdistystoimintaa uudelleen yksinhuoltajille.

5 OPINNÄYTETYÖN TEHTÄVÄ

Tämän opinnäytetyön tehtävänä on voimaannuttaa yksinhuoltajia leirin avulla. Selvittää voimaantumisen merkitys miten vertaistukeen perustuvalla leirillä voidaan tukea yksinhuoltajaperheitä jaksamaan arjessa. Lähdin oletuksesta, että viikonloppuleiri toimintamuotona edesauttaa voimaantumisen tunnetta, koska leirillä vastuuta lapsista voidaan jakaa. Yksinhuoltajan oma aika on vähäistä. Voimaantumisella tarkoitetaan prosessia, joka alun perin lähtee ihmisestä itsestään ja hän oppii tiedostamaan omat potentiaaliset voimavaransa (Siitonen 1999, 118). Leirin tarkoituksena on myös herätellä kiinnostusta vertaisryhmästä ja lisätä tietoutta yksinhuoltajaperheiden voimaannuttavista menetelmistä. YVPL:n kautta yksinhuoltaja voi saada tukea arkeen ja jaksamiseen.

Vertaistukitoiminnan ja kolmannen sektorin yhteistyötä tulisi entisestään kehittää. Ammattiauttajien rooli on hyvin tärkeä ja toivottavaa on, että tiedonkulku vertaistuen mahdollisuuksista paranisi. Vertaistuen sijoittuminen tukien ja palvelujen joukkoon tulevaisuudessa on haasteellinen kehittämistehtävä. Kysymys on vertaistuen kokemuksesta, tunteiden vaihdosta ja yhteisöllisestä toiminnasta. Leirillä saamani tieto mahdollistaa ja kehittää myös minua itseäni ja syventää omaa ammatillista osaamistani yhteisöpedagogina.

Yhden Vanhemman Perheiden Liiton tunnettavuus on yksinhuoltajien keskuudessa melko vähäistä. YVPL tarvitsee eri puolelle Suomea vapaaehtoisia toiminnanvetäjiä ja yhdistyksiä, jotka voisivat keskittyä paikallisella tasolla oman kunnan toimintapisteiden toiminnan suunnitteluun sekä kehittämiseen ja tuomaan toiminnallista sisältöä yksinhuoltajaperheille. Tavoitteenani on innostaa perheet aktiivisesti mukaan toimintaan. Taloudellisesti perheet saattavat olla ahtaalla. Joten leirillä opittaisiin pienilläkin asioilla nauttimaan yhdessä olosta. Leiri esittelee järjestötoimintaa ja samalla tehdään tutkimusta, jota YVPL voi hyödyntää. Opinnäytetyöprosessin alussa keskustelin tilaajan kanssa opinnäytetyön tarkoituksesta, sisällöstä ja toteutustavasta. Käytyjen keskusteluiden pohjalta muotoutui hahmotelma opinnäytetyössä käytetyistä menetelmistä ja siinä esiintyvistä teemoista. YVPL vastasi leiri viikonlopun vuokratukustannuksista.

6 OPINNÄYTETYÖN TOTEUTUS

Opinnäytetyö koostuu kahdesta osasta: toiminnallisesta osuudesta ja opinnäytetyön raportista. Viikonloppuleirin suunnittelu ja toteutus olivat opinnäytetyön toiminnallista osuutta. Viitekehysenä leirin toteutukselle toimii sosiaalipedagoginen työote ja siihen hyvin läheisesti liittyvä voimaantumisen käsite. Leirillä hyödynnettiin elämyspedagogisia menetelmiä. Sosiaalipedagogisella työotteella uskon saavuttavani yksinhuoltajaperheiden osallisuuden kokemuksia ja pitkäjänteisellä toiminnalla toivon vertaistuen merkityksen tärkeyden lisääntyvän. Tutkiva ote näkyy toiminnallisessa opinnäytetyössäni teoreettisen lähestymistavan valintana, ratkaisujen ja valintojen perusteluina sekä pohtivana otteena. Leirin toteutukseen osallistuivat kaikki leirille ilmoittautuneet. Leirillä toteutuivat elementit, joissa näkyivät tapani rohkaista ja ohjata perheitä pyytämään rohkeasti apua eikä jäämään yksin asioiden kanssa. Annoin leiriläisille aidon vaikuttamisen mahdollisuuden.

Leiri toteutettiin toiminnallisilla menetelmillä. Ne ovat apukeinoja, joita sovelletaan käytettäväksi lasten, nuorten ja perheiden kanssa tapahtuvassa toiminnassa. Ne sopivat erityisen hyvin ryhmämuotoiseen työskentelyyn. Toiminnallisten menetelmien avulla lapsen ja perheenjäsenen on mahdollista saada onnistumisen kokemuksia, joista perhe saa voimaantumisen kokemuksia. Perheiden kanssa tehtävässä työssä on huomioitu, että toiminnallisessa ohjatussa tekemisessä perheenjäsenten välinen vuorovaikutus paranee ja näin lapsen myönteinen minäkuva vahvistuu. (Sosiaaliportti 2013.)

Yhtenä tavoitteena opinnäytetyössäni on innostaminen. Se on tavoitteellista toimintaa, millä herätetään ihmisten tietoisuutta, saadaan heitä liikkeelle aktiivisiksi toimijoiksi. Innostamisen tavoitteena on parantaa ihmisten elämän laatua. Sillä pyritään tekemään ihmiset tietoisiksi, kuinka heidän arkipäivän toimintansa vaikuttavat laajemmin yhteiskunnassa ja yhteisöllisesti. Se muodostuu kaikista sellaisista toimenpiteistä, joilla luodaan mahdollisuuksia aktiiviseen osallistumiseen. Innostamisen tavoitteena on tukea aloitteellisuutta, asioiden täytöntöönpanoa, vastuuntuntoa ja itsenäistä toimintaa sekä lisätä vuorovaikutusta ihmisten välillä. (Kurki 2000, 19–23.)

Leirin tavoitteiden toteutumista arvioitiin leiriläisille tehdyillä kyselyillä (liite 1). Laatiessani kysymyksiä pyrin olemaan huolellinen, jotta kysymykset olisivat tarkkoja ja helposti ymmärrettäviä. Toiveena minulla oli saada osallistujat pohtimaan ja omin sanoin kuvaamaan saamaansa leirikokemusta. Molempien kyselyiden avulla oli tarkoitus selvittää millaisia odotuksia äideillä oli leirin suhteen sekä erityisesti sitä, onnistuiko leiri vastaamaan heidän odotuksiinsa. Tarkoitus ei ollut tehdä arviointitutkimusta, vaan lähinnä selvittää kuinka hyvin leiri edesauttoi perheitä voimaantumisen ja arjessa jaksamisen tukemisessa. Kyselylomakkeet on luettu useaan kertaan aineiston analyysia varten loppuvuoden 2013 ja alkuvuoden 2014 aikana. Tuloksia on analysoitu ja pohdittu osana opinnäytetyön kokonaisuutta.

Laadin kyselylomakkeet perheille loppuyhteenvedon saamiseksi leiristä sekä suunnittelin koko leiriohjelman. Suunnittelussa huomioin toimintaympäristön ja leirillä tarvittavat materiaalit. Kehittämistyön arvioinnin tukena käytin osallistuvaa havainnointia ja pidin leiripäiväkirjaa. Arvioidessani opinnäytetyössäni leirin toimintaa käytin ennen ja jälkeen apuna reflektioivia keskusteluja. Muistin tukena käytin valokuvaamista. Toiminta perustuu luottamukseen sekä vaitiolovelvollisuuteen perheiden asioista. Kyselylomakkeisiin vastattiin nimettömästi ja niistä päättötyöhön tehdyn yhteenvedon jälkeen lomakkeet tuhoataan silppuamalla. Siihen asti materiaali säilytetään lukollisessa kaapissa.

7 YKSINHUOLTAJIEN VIIKONLOPPULEIRI

7.1 Leirin tavoitteet

Leiri pohjautui sosiaalipedagogisiin arvoihin, kuten voimaantumiseen, vertaistukeen ja arjen hallintaan. Ryhmä yhteisönä sekä sen jäsenet yksilöinä olivat toiminnan perusta, sillä perheet saivat vaikuttaa toiminnan sisältöön, olla osallisina, eikä toimintaa voinut luonnollisesti toteuttaa ilman heitä. Leirillä käsiteltiin paljon arkeen liittyviä asioita sekä käytiin rakentavia ryhmä- sekä yksilökeskusteluja. Tavoitteena on, että perheille

jäisi viikonlopusta hyvät muistot ja, että he olisivat kokeneet ja oppineet jotakin uutta. Kiireetön elämä luonnon rauhassa auttaa laittamaan elämänarvot uuteen järjestykseen. Lapsen ja nuoren tarpeet ovat samat riippumatta siitä, montako vanhempaa on läsnä. Yhteiset kokemukset ja elämykset toimivat myös arjen hallinnan voimavarana, kohottavat itsetuntoa ja auttavat jäsentämään omaa asemaa yhteiskunnassa.

Leirin tehtävänä oli saada vanhempi viettämään enemmän aikaa lastensa kanssa sekä tekemään asioita yhdessä samalla tutustuen toisiin yksinhuoltajaperheisiin. Ideaa lähdin suunnittelemaan omakohtaisen kokemukseni pohjalta. Tavoitteena on yksinhuoltajaperheiden osallisuuden tukeminen lastensa elämässä sekä edesauttaa perheitä toimimaan yhdessä ilman ennakkoluuloja. Suurimmaksi ongelmaksi kehkeytyi se, kuinka saada perheet liikkeelle ja kiinnostumaan leiritoiminnasta; elämmehän tietoyhteiskunnassa.

7.2 Leirisuunnittelun vaiheet

Koska leiriä ei voitu toteuttaa Juvan kunnan alueella ajauduinkin joidenkin yhteensattumien kautta Savonlinnan suuntaan. Kävin keskusteluja YVPL:n Kuopion aluekoordinaattori Mervi Hakkaraisen kanssa. Tein sopimuksen toiminnallisen opinnäytetyön tekemisestä Yhden Vanhemman Perheiden Liiton kanssa joulukuussa 2012. Heti tämän prosessin jälkeen varmistui leiripaikaksi Savonrannan Seurakunnalta Kirveslahden leirikeskus. Tästä käynnistyi leiriprosessin teoriaan tutustuminen ja leirijärjestelyt.

Tutustuin leirikeskukseen yhden vanhemman perheiden vertaistukiryhmän ohjaajan kanssa toukokuussa 2013. Leirikeskuksessa on päärakennus, sauna, viisi aittamaista pikkumökkiä, joihin mahtuu 4–6 henkilöä sekä laaja piha-alue, josta löytyy urheilukenttä, grillikatos sekä uimaranta. Päärakennuksessa on suuri tupa avotakkoineen, keittiö sekä majoitustilat neljälle henkilölle.

Ensimmäinen yhteistapaaminen järjestettiin 23.5.2013 Savonlinnassa Mannerheimin Lastensuojeluliitto Ry:n tiloissa Yhden Vanhemman Perheiden Liiton vertaistukiryhmä

Olkkarissa (liite 2). Perheet saivat esittää tuolloin toiveitaan. Yhteistapaamisissa Olkkari-illoissa keskustelimme leiriin liittyvistä asioista sekä otin perheiden toiveita huomioon. Jaoin perheille tiedotteita, joissa oli myös minun sähköpostiosoitteeni sekä puhelinnumeroni, mikäli perheille tulisi leiristä kysyttävää. Tapaamisen keskipisteenä oli leirin kehittäminen ja samalla toisiinsa tutustuminen kasvokkain. Toisen kerran tapasin leiriläiset (liite 3) Olkkarissa 17.8.2013. Tapaamiset helpottivat viime hetken valmisteluja ja leirin suunnittelua sekä mahdollistivat yhteistyön jatkuvuuden. Leiriläiset kommentoivat yhteistapaamista seuraavasti:

”Tätä on kaivattukin!” (osallistuja 1)

”On hienoa, että tulee arkeen jotain vaihtelua.” (osallistuja 2)

”Pääsee saunaan ja nauttimaan.” (osallistuja 4)

Päiväkirjaani olin kirjannut omia tuntemuksiani tapaamisesta:

”Aika vaisua oli. Olkkarissa oli vain pari perhettä. Mitähän tästä tulee? (Omat päiväkirjamuistiinpanot, 2013.)”

Tein etukäteen leiristä suunnitelmarungon, jonka mukaan aion edetä. Yhden leiripäivän ydinajatuksena oli metsässä liikkuminen lasten kanssa, jotta vanhemmat saisivat silloin omaa aikaa. Suunnittelin useita pieniä ohjelmanumeroita, jotka olisivat nopeasti yhdessä tai erikseen toteutettavissa perheiden toiveiden mukaan. Leirin osallistujamääräksi määrittelin viisitoista henkilöä. Arvioin, että tällainen ryhmäkoko palvelisi parhaiten leirin tarkoituspäämäärää. Osallistujien välille syntyisi helpommin keskusteluja ja vertaissuhteita. Ryhmäkoon ollessa riittävän pieni, osallistujat voivat saada kokemuksen avoimesta, turvallisesta ja kaikkien leiriläisten keskusteluun osallistumisen mahdollistavasta ilmapiiristä. Pyrkimyksenäni oli, ettei kukaan vetäytyisi syrjään leirin aikana. Kaikki osallistuneet yksinhuoltajat olivat naisia.

Aloittaessani leirin suunnittelua olin aktiivisesti yhteydessä eri yhteystyötahoihin. Ennen leirin toteuttamista tein tarkasti laaditun turvallisuussuunnitelman Savonrannan seurakunnan kanssa (liite 4). Leiriohjaajan tulee olla perehtynyt turvallisuusstandardeihin ja -ohjeisiin sekä kaikkien riskien minimoimiseen (Telemäki 1998, 56–88). Turvallisuussuunnitelma on pakollinen leiriä järjestettäessä. Selvitin mahdolliset sponsorit, leirillä vierailijat, vakuutukset sekä muut leiriviikonloppuun liittyvät asiat. Selvitin median kiinnostuksen aiheeseen ja näin leiri sai myös näkyvyyttä. Pyysin leirille avukseni ohjaamaan mukaan kaksi aikuista. Toinen heistä oli erätaitojen asiantuntija ja toinen ruokahuollon vastuhenkilö.

”Minusta tuntuu, että leiri sittenkin toteutuu. On se ihana huomata, että on ystäviä, jotka vielä tulevat vapaaehtoisesti auttamaan leirille! Ilman heitä tämä ei onnistuisi! (Omat päiväkirjamuistiinpanot, 2013.)”

Leirin toteutuksen kannalta oli tärkeää käytännön asioiden huomioiminen. Suunnittelin ohjelmaa jokaiselle leiripäivälle. Varasin saunomiselle, uimiselle ja vapaalle toiminnalle aikaa. Otin huomioon mahdolliset muutokset sekä säätilanteen. Halusin tarjota leirillä elämyksiä, sosiaalista vuorovaikutusta sekä kiireetöntä olemista. Tänä päivänä ihminen on melkoisesti vieraantunut luonnosta, joten halusin mahdollistaa leirillä luonnossa liikkumisen ja yhdessä tekemisen ilman sosiaalista mediaa. Pohjois - Karjalan alueen Yle uutisissa Sivukari toteaa kirjoituksessaan, että luonnosta vieraantumista tapahtuu jo toisessa sukupolvessa. Tämä on yhteistä koko länsimailmalle. Nykyään tarvitaan jo luontoalan koulutuksen saaneen ohjaajan opastusta luontotaitoihin, jotka aikaisemmin siirtyivät perimätietona. Tietokonepelit ja älykännykät ovat syrjäyttäneet mielenkiinnon luonnossa liikkumiseen. Erityisen huolissaan ollaan lasten luontokokemusten vähydestä. Åbo Akademiassa on tehty tutkimus (Sjöblom 2012), jossa on selvitetty lukiolaisten suhtautumista luontoon. Hän toteaa saman luonnosta vieraantumisen ja romanttisen luontokäsityksen, jossa luontoarvona on paremminkin esteettisyys kuin luonnon kokonaisvaltainen arvostaminen. Huoli luonnosta suuntautuu tulevaisuuteen mikä kuvaa sitä, ettei nuorilla ole tässä hetkessä paljoakaan kiinnostusta luontoon.

7.3 Näkyvyys ja markkinointi

Leirin ajankohdaksi sovittiin elo-syyskuun vaihe 2013. Halusin tehdä tunnetuksi YVPL:n toimintaa ja mainostaa leiriviikonloppua. Otin yhteyttä elokuun alussa sähköpostilla erilaisiin sosiaalisen median edustajiin kuten radioon, televisioon ja lehdistöön. Olin Iskelmäradiossa 12.8.2013 ja Radio Dein 13.8.2013 haastateltavana. Keskustelimme muun muassa vertaistuen merkityksestä, hoivaköyhyydestä ja yksinhuoltajuudesta. Samalla mainostin tulevaa yksinhuoltajien viikonloppuleiriä. Haastattelua toistettiin radiossa kuukauden ajan aina leirin alkamiseen asti. Radiohaastattelun tiimoilta YVPL:n aluekoordinaattori Mervi Hakkarainen ja minua haastateltiin myös Itä-Savo -lehteen. Leiristä ei tehty erikseen ilmoitusta lehtiin, koska se on kallista eikä siitä ollut erikseen ilmoitusta julkisilla paikoilla. YVPL:n Olkkari-toiminnassa, jossa olin mukana, leiri otettiin puheeksi ja tätä kautta tieto levisi tavoittaen kaikki halukkaat. Puskaradio on edelleen toimiva tiedonlevittäjä nyky-yhteiskunnassa.

7.4 Leiripäivien toteutus

Leiri järjestettiin 30.8.–1.9.2013. Leirillä oli mukana neljä yhden vanhemman perhettä. Lapsia oli seitsemän. Vierailijana oli aluekoordinaattori Mervi Hakkarainen YVPL ry Itä-Suomen aluetoimistosta ja kaksi vapaaehtoistyöntekijää. Ohjaajana toimin minä Virpi Rantanen yhteisöpedagogiopiskelija Mikkelin ammattikorkeakoulusta (liite 5).

Mahdollisia riskejä leirin onnistumiselle olivat leirin osallistujien vähyys tai niin sanottu viime hetken peruutukset. Rahoitukseen liittyvä riski oli pieni. YVPL lupasi kustantaa leiripaikan vuokrat, 180 euroa. Itse osallistuin sponsoreiden ohella ruokakustannuksiin, jotka olivat minun osaltani noin 130 euroa. Osallistujat maksoivat nimellisen osallistumismaksun 10 euroa/perhe. Osallistumismaksulla perheet sitoutuivat tulemaan leirille. Vierailija aluekoordinaattori Mervi Hakkarainen antoi oman panoksensa leirillä.

7.4.1 Tutustuminen

Perjantaina 30.9. klo 12.00 lähdin leiripaikalle. Ennen leiriläisten tuloa tunnelman kohottamiseksi laitoin takkaan tulen, saunan lämpiämään ja mökkeihin lämmityksen päälle. Leiriläiset tulivat paikalle yhteiskuljetuksin omilla autoilla. Koin ensimmäisen onnistumisen tunteen huomattessani kaikkien ilmoittautuneiden tulleen paikalle. Leirikeskukseen tultuaan perheet saivat heti viedä tavaransa omiin mökkeihinsä. Tämän jälkeen kokoontuimme päärakennukseen tutustumaan toisiimme pitämällä esittelykierroksen itsestämme. Minulla oli suunniteltu tutustumisleikki leiriläisille, mutta sitä ei käytetty keskustelun sujuessa muuten.

Kerroin turvallisuussuunnitelmasta, leirin säännöistä sekä muista leiriin liittyvistä asioista. Samalla perheet täyttivät yhteystietolomakkeet, joissa kyselin muun muassa lasten uimataitoja ja lupaa lasten valokuvaamiseen. Olin miettinyt leirille muutamia sääntöjä. Perheillä ei ollut niihin lisättävää, vaikka se vaikutusmahdollisuus heille annettiin. Säännöt ja rajat luovat turvallisuutta sekä helpottavat leirin käytännön toteutusta.

Leirin säännöt:

- noudatetaan hyviä käytöstapoja
- leiri on päihtetön
- hiljaisuus alkaa klo 22.00
- vanhemmat huolehtivat lapsensa turvallisuudesta muun muassa veden lähettyvillä
- kaikki saavat puhua leirillä vapaasti ja luottamuksellisesti omista tärkeistä asioista.
- on tärkeää muistaa kaikkien viihtyvyys leirillä huolehtimalla ympäristön siisteydestä niin sisällä kuin ulkonakin!

Heti ensimmäisenä iltana halusin luoda kaikille leiriläisille rauhallisen, kiireettömän tunnelman ilman aikataulutettua ohjelmaa, sillä vanhemmilla oli jo työpäivä takana. Perjantai-illan ohjelmassa oli toisiin tutustumisen, saunominen ja yhdessäolo. Iltapalaa teimme grillikatoksessa. Iltapalan ääressä keskustelimme leirille saapumishetken tunnelmista sekä ajatuksista leiristä. Minulla oli perjantai-illaksi järjestettyä ohjelmaa, mutta huomasin vanhempien olevan väsyneitä edeltäneestä työviikosta, joten menimme ajoissa nukkumaan ilman kummempia ohjelmia.

Leirinvetäjänä huomasin kuinka ohjaajan tulee osata olla muuntautumiskykyinen, organisointitaitoinen, herkkä aistimaan tunnelmia sekä valmis muuttamaan ryhmän toimintaa tilanteen mukaan. Empaattisuus ja huumorintaju ovat myös tärkeitä piirteitä hyvän ilmapiirin luomiseksi. Hyvän ohjaaja on helposti lähestyttävä ja hänellä on kyky luoda positiivinen ilmapiiri. Ryhmäohjaus kehittää ohjaajataitoja. On erittäin tärkeää, että ohjaaja kohtelee ryhmän jäseniä tasavertaisesti ja kunnioittaa heidän mielipiteitään ja ideoitaan. (Kaukkila & Lehtonen 2007, 58–62.)

7.4.2 Oma aika, rentoutuminen ja keskustelut

Lauantaiaamu 31.8. alkoi hyvin nukutun yön jälkeen tuhdilla aamupalalla, jonka ruokahuollon vastuhenkilö oli valmistanut toisen leiriläisen kanssa. Aamiaisen jälkeen oli vielä hetki aikaa levätä. Odotimme aluekoordinaattori Mervi Hakkaraisen saapumista paikalle. Lauantaiaamuksi leiriohjelmaan olin suunnitellut perheiden kanssa yhteiseksi toiminnaksi ulkopelejä sään niin salliessa. Vanhemmilla oli mahdollisuus itse järjestää ohjelmaa yhdessä lasten kanssa. Kuitenkaan vanhemmat eivät olleet innokkaita vaan halusivat viettää aikaa keskustellen. Lapset pelasivat pelikentällä aikuisten valvoessa heitä vuoronperään. Osa vanhemmista oli niin väsyneitä, että he halusivat vain olla tekemättä mitään. Joten yhdessä päädyimme siihen, että lauantiaaamu lounaaseen asti oli vapaata aikaa. Tähän olin jo varautunut leiriohjelmaa suunnitellessani. En tehnyt suunnitelmasta kovinkaan tiukkaa aikataulullisesti, koska arvelin perheiden vain haluavan nauttia luonnon rauhasta järven rannalla.

”Keskusteluryhmässä eräs lasten äiti itki omaa väsymystään ja oman ajan puutetta. (Omat päiväkirjamuistiinpanot, 2013).”

Lounaan jälkeen vanhemmat saivat omaa keskusteluaikaa Mervi Hakkaraisen kanssa yksinhuoltajuuteen liittyvissä asioissa. Minä ja erätaidoista vastaava vapaaehtoistyöntekijä veimme lapset siksi aikaa tutustumaan lähimetsään. Ennen metsään lähtöä lapsille kerrottiin erätaidoista ja esiteltiin samalla retkeilyvarusteita. Metsässä lapset saivat kerätä marjoja ja vuolla makkaratikut ohjattuna iltaa varten. Metsätehtävien osalta ohjaajan rooli elämyksien luojana korostui. Aikaa metsässä oloon olimme varanneet runsaat kaksi tuntia. Metsästä kerätyt marjat lapset saivat viedä kotiinsa. Metsäretken jälkeen jaoimme lapsille kiitoksena osallistumisesta UPM-Kymmene Oy:n lahjoittamia esitteitä muun muassa metsäkasveista, metsän pieneläimistä sekä ison huoneentaulujulistein, jossa oli kuvattuna metsän hyötykasvillisuutta.

Tämä oli todellinen seikkailu lapsille, sillä muutamat lapset eivät olleet koskaan keränneet marjoja. Jo metsässä käveleminen oli heille suuri elämys. Leirillä lapsia oli yhteensä seitsemän ja iältään he olivat 3 - 11 -vuotiaita.

”Lasten innostus metsässä oli niinkin pieni asia kuin makkaratikutun vooleminen. Osa lapsista ei ollut koskaan edes käynyt metsässä. Osalla vanhemmista oli huoli siitä miten me pärjäämme heidän vilkkaiden lastensa kanssa metsässä. Osaksi huoli johtui kulttuurieroista. Lapset olivat ahkeria keräämään marjoja, joita kertyi enemmän kuin oli astioita joten osa marjoista kerättiin minun hattuuni. (Omat päiväkirjamuistiinpanot, 2013).”

Päiväkahvin ja välipalan jälkeen Mervi Hakkarainen järjesti vanhemmille hemmotteluhetken; kasvohoitoa ja -hieronta. Hän oli valinnut kasvohoitoon sellaisia yrttejä, joilla oli virkistävä ja voimaannuttava vaikutus. Hän tiesi myös C-vitamiinin vaikutuksista ja toi tullessaan leiriläisille päivän piristysannoksen tyrnimarjojen muodossa. Aamupalalle oli vaihtoehtona hänen sekoittamansa yrttitee. Äitien sulkiessa väsyneet silmänsä

kasvonaamion alla lapset leikkivät keskenään, piirsivät ja juoksentelivat ulkona. Ennen lähtöään lauantaina Mervi Hakkarainen halusi herättää positiivista ajattelua ja piti siihen liittyvän leikin, jossa jokainen poimi purkista herneiden muodossa positiivista kerrottavaa niin itsestä kuin toisistakin. Päivällisen jälkeen oli tikkupullataikinan valmistamista ja saunan lämmitystä sekä omaa vapaa-aikaa. Ilta meni yhdessä tehden hyvin nopeasti. Leiriläiset ylistivät ruoan runsautta ja monipuolisuutta. Yhdessä totesimmekin, että nälkää emme tule tällä leirillä näkemään. Päivä päättyi reflektointiin grillikatoksessa vielä valveilla olleiden kanssa.

Lauantai oli leiritoiminnan aktiivisin päivä. Leirin toteutuksessa käytin voimaantumisen ja elämyksellisyyden teoriatietoon pohjautuvia menetelmiä. Olin huojentunut kuinka hyvin kaikki oli mennyt, sillä lauantai oli henkisesti rankka päivä. Kirjasin omaan päiväkirjaani elämänfilosofi Peace Pilgrimien sanoja: *”On oltava hyvät vaikuttimet, jotta omalla työlläni voisi olla hyvät seuraukset.”* Päivän aikana itkettiin, halattiin, naurettiin ja puhuttiin. Osallistujilla oli päivän aikana vaikuttamismahdollisuudet päivän kulkuun. Leirillä oli avoin, hyvä ilmapiiri.

”Leiriläiset olivat yönsä nukkuneet hyvin. Lapsikin nukkui hyvin yläsängyssään. Yksi äiti nukkui päiväunet. (Omat päiväkirjamuistiinpanot, 2013.)”

7.4.3 Yhteenveto, palautteet

Sunnuntai 1.9. lähtöpäivä alkoi aamupalalla, minkä jälkeen pakkasimme tavarat valmiiksi lähtöä varten. Leirin lopuksi kävimme läpi palautekeskustelun ja leiriläiset täyttivät ensimmäisen kyselylomakkeen. Kotiin perheet pääsivät lähtemään puolenpäivän aikaan. Mielestäni tunnelma oli positiivinen onnistuneen leirin vuoksi. Mieli oli yhtä aikaa iloinen ja haikea. Kuitenkin pääällimmäisenä oli tunne onnistuneesta viikonlopusta. Erään äidin kommentti kyselylomakkeessa:

”Kiitos järjestäjille. Kiitos rauhallisesta olostani, jota sain kokea OMANA ITSENÄNI. Kiitos ruuista, kiitos puiden kantamisesta, kiitos ihan kaikesta. Sain levätä. Kiva muuten päästä sunnuntaina hyvissä ajoin kotiin, se vähän jännitti jos menee päivään asti, muuten ei ehdi kotona hengittää toisin sanoen pestä pyykkiä rauhassa.”

Leirin loputtua tietoisuuteni lisääntyi erityisesti voimaantumisen tärkeydestä. Leirillä ihmiset olivat tulleet tutuiksi ja heidän olisi helpompi olla yhteydessä vertaisryhmän jäseniin jatkossa.

”Yksinhuoltajan aika on rajallista. Joku koki yksin saunomisen huippuhetkeksi eikä tärkeintä ollutkaan sosiaalisuus ja uusien ystävien saaminen. Kuitenkin yhteisenä nimittäjänä ajanpuute ja lapsien eteen kaikkensa tekeminen eikä sitten kerkeäkään muuta. (Omat päiväkirjamustiinpanot, 2013.)”

8 LEIRIN TAVOITTEIDEN ONNISTUMINEN

Päätavoitteita opinnäytetyöllä oli kaksi. Ensimmäkin halusin selvittää miten vertaistukeen perustuvalla leirillä voidaan tukea yksinhuoltajaperheiden jaksamista arjessa. Toisena tavoitteenani oli herättää kiinnostusta vertaisryhmästä ja lisätä tietoisuutta yksinhuoltajaperheiden voimaannuttavista menetelmistä. Päämääränä oli yhteistoiminnallisuus, sosiaalisuuden ja sosiaalisen verkoston kehittäminen.

Leirin suunnittelijana, ohjaajana, vastasin leirin etukäteisvalmisteluista, organisoinnista, suurempien linjojen suunnittelusta, sekä vapaaehtoistyöntekijöiden hankkimisesta ja ohjauksesta tehtäväänsä. Apuohjaajat olivat tärkeä linkki leirin onnistumisessa, koska he toimivat suurimman osan ajasta leiriläisten kanssa. He omalla asenteellaan ja toiminnallaan vaikuttivat leiriläisten viihtyvyyteen. Leirin aikana minun tehtävänäni oli

luoda turvallinen, luottamuksellinen ja kannustava ilmapiiri, valvoa sekä ohjata, että leiri sujuu suunnitelmien mukaisesti. Koko opinnäytetyöprosessin ajan pyrin olemaan kriittinen arvioija, miettien leirin järkevää toteutustapaa sekä omaa ohjaustapaa, jossa perheet huomioidaan kokonaisvaltaisesti. Leirin arviointia pyrin lähestymään sosiaalipedagogiikan näkökulmasta. Kun leiristä oli jo kulunut aikaa, arvioin leiriä uudestaan ja pystyin tarkastelemaan sen vaikutuksia laajemmasta näkökulmasta.

Jo leirin alkuvaiheessa sain palautetta leirin hyvästä ja rennosta ilmapiiristä. *”Täällä on mukava olla. Ihanan rauhallista.”* Uskon, että pieni ryhmäkoko sai sen aikaiseksi. Tämän ansiosta kaikki tulivat myös huomioitua tasapuolisesti. Turvallinen ilmapiiri oli kaiken toiminnan ylläpitämisen perusta. Tämä taas edes auttoi motivoitumiseen eri toimintoihin leirillä. Oma havaintoni oli, että perheet tunsivat itsensä arvokkaiksi ja tarpeellisiksi, koska he saivat kannustusta ja hyväksyntää omana itsenään välittämättä ympäristön paineista. Lapset viihtyivät hyvin keskenään, ja apua pyydettiin tarvittaessa keneltä hyvänsä vanhemmalta. Yhteisöllisyys toimi, vaikka päävastuu kuitenkin säilyi lasten vanhemmilla.

Konkreettinen tavoite oli saada vanhemmat toimimaan yhdessä lastensa kanssa sekä välillä suoda aikuisille omaa aikaa. Viikonloppuleirin lasten toiminnallinen ja liikunnallinen osuus koostui marjastamisesta sekä samalla tutustumisesta luontoon ja liikunnallisista leikeistä ja muusta yhteistoiminnasta. Vanhemmille luonnossa liikkuminen oli vapaaehtoista. Arvioin saatuja palautteita ja toimintaa suhteessa tehtyihin opinnäytetyön tavoitteisiin. Uskoisin pystyväni järjestämään leirin uudelleen. Tein se minkä osasin ja pystyin.

8.1 Kyselylomakkeet

Ensimmäiset kyselylomakkeet jaoin täytettäväksi sunnuntaina ennen leiriltä pois lähtemistä. Kaikki neljä perhettä vastasivat palautekyselyyn. Kahden viikon kuluttua leiristä tapasin osallistujia Savonlinnassa vertaistukiryhmässä Olkkari-illan aikana. Paikalle saapui kaksi perhettä. Jaoin heille uudet kyselylomakkeet. Tällä lomakkeella halusin

saada selville oliko leirillä pitempiaikaisia ja syvällisempiä vaikutuksia. Äidit olivat keskustelleet lastensa kanssa leiristä ja lasten mielipiteet sisältyivät äitien kommentteihin eli niitä ei erikseen lapsilta kysytty eikä kirjattu. Kyselylomakkeilla saatuja vastauksia vertailin keskenään. Tutkittuani niitä kiinnitin huomiota millaisista asioista osallistujat olivat kiinnostuneet sekä mihin he olivat tyytyväisiä eli tällä pyrin löytämään voimaantumisen elementit. Kyselylomakkeisiin he vastasivat anonyymisti. Palautekyselyt ovat yksi tapa hankkia aineistoa leirin arvioimiseksi. Menetelmänä se on tehokas, mutta siihen liittyy omat riskinsä. Kyselyjä tehtäessä on epäselvää miten huolellisesti ja rehellisesti osallistujat vastaavat. Mahdollisia väärinkäsityksiä on jälkikäteen vaikea korjata. (Hirsijärvi ym. 2000, 181–186).

8.2 Kyselylomakkeiden vastauksia teemoittain

Sunnuntain palautekyselystä valitsin käsiteltäväkseni seuraavat teemat: arjen hallinta, voimaantuminen ja vertaistuki.

8.2.1 Yksinhuoltajien arjen hallinta

Arjen hallinta näytti leirillä toteutuneen niin, että oma kasvatustyyli varmistui ja saatiin myös käytännön vinkkejä omaan toimintaan.

”Varmisti oman kasvatustyylin olevan sopiva omalle perheelle.” (osallistuja 3)

”Arvostaa sitä mitä tällä hetkellä on, unohtamatta kuinka haavoittuvaa elämä on...” (osallistuja 4)

”Kyllä keskusteluista muiden naisten kanssa sai hyviä vinkkejä.” (osallistuja 2)

”Hyviä vinkkejä sijaisperheen hankkimiseen.” (osallistuja 3)

8.2.2 Yksinhuoltajien voimaannuttavat tekijät

Leiripaikka luonnon keskellä sisälsi voimaannuttavia elementtejä ja mahdollisti monia erilaisia elämyksiä. Yksinhuoltajaäidit ovat usein niin sidoksissa omiin lapsiinsa, että heidän saattaa olla vaikea luottaa lapsiaan toisten hoidettaviksi. Luottamuspuola voi joutua monista eri syistä, esimerkiksi omaa elämäntilannetta ei haluta käsitellä vieraampien ihmisten kanssa. Vertaisryhmässä, kaikkien ollessa samassa tilanteessa, luottamuksen syntyminen voi olla helpompaa ja motiivi saada hengähdystauko lastenhoidon sitovuuteen voi alentaa kynnystä lastenhoidon suhteen. Leiri herätti vanhemmissa seuraavia ajatuksia:

”Mukavaa yhdessäoloa ja ajatusten vaihtoa, nautiskelua luonnosta ja saunomisesta. Hyvää mieltä toistenkin puolesta.” (osallistuja 4)

”Lapsi (6v.): Mukavaa touhua metsässä, palkinnot. Aikuinen: Mukavaa yhdessäoloa, metsäympäristö ihana.”(osallistuja 1)

”Lapsi nautti kaikesta; uusista kavereista, ulkoilusta, yläsängyssä nukkumisesta. Äiti nautti siitä, että tilaa oli enempi hengittää kuin kotona.” (osallistuja 2)

Voimaantumiseen tarvitaan tilaa ja aikaa. Jollekin saunominen yksin oli ylellisyyttä. Yksinhuoltajille on yhteistä oman ajan puute asuivatpa he Australiassa tai Suomessa. Oman ajan tarve oli jopa tärkeämpää kuin sosiaalisten suhteiden ylläpitäminen tai ystävien tapaaminen. Useimmat yksinhuoltajat ovat väsyneitä. Vertaisryhmässä käydyissä keskusteluissa saatiin myös kuulla hyviä kokemuksia tukiperheestä, joka saattoi olla väsyneelle yksinhuoltajalle kullanarvoinen vinkki omaan jaksamiseen ja lastenhoidon jakamiseen. Leirillä voimaantumista kuvasivat seuraavat vastaajien sitaatit:

”Hengähdystauon ”Äiti, äiti, äiti” - huutoon. ” (osallistuja 2)

”Rauhallisen saunahetken x 2.”(osallistuja 2)

”Uusia tuttavuuksia, irtiottoa arjesta.” (osallistuja 1)

Omista voimavaroistaan ja iloa tuottaneista asioista vanhemmat kirjjasivat seuraavasti:

”Positiivinen energia virtaa tällä hetkellä, kenties itselläni oli annettavaa muille.”(osallistuja 4)

”Sain selkeästi uutta puhtia.” (osallistuja 3)

”Iloa sain jo luonnosta, rantasaunasta, tulista takassa, erilaisista hyvistä keskusteluista. Tikkupullat oli upea kokemus!!” (osallistuja 2)

”Iloa sain, lepoa sain.” (osallistuja 1)

8.2.3 Yksinhuoltajien vertaistuen merkitys

Minulla oli tavoitteena lasten kanssa yhdessä tekeminen, mutta huomasin, että useimmat vanhemmat halusivatkin vapaata lapsista. Totesin arjen olevan sidottu lapsiin ja vastuunkantamisen yksin olevan raskasta. Muutaman perheen kohdalla väsymiseen vaikutti hoivaköyhyys, mikä käytännössä tarkoittaa sitä, ettei perheillä ei ole ketään ystävää tai sukulaista kehen he voisivat turvautua tarpeen vaatiessa. Leirillä vastuuta lapsista jaettiin vertaisten kesken, mikä mahdollisti yksin olemisen voimauttavat kokemukset.

”Sai perspektiiviä omaan elämään ja arkeen kuuntelemalla muiden kokemuksia.” (osallistuja 3)

”Lapsi meni muiden mukana ja minä sain nauttia monesta hetkestä yksin (mikä äärettömän voimauttavaa).” (osallistuja 2)

Omaan aikaan liittyvä vastaus on itselleni erittäin tärkeä jatkoa ajatellen. Jos tulevaisuudessa olen järjestämässä uutta leiriä, niin se ei ole niin aikataulutettu. Havahduin siihen, että oman ajan puute oli suurin ongelma yksinhuoltajilla, eikä niinkään se ettei heillä olisi aikaa olla lastensa kanssa. Oma jaksaminen on ensisijalla.

8.3 Jälkitapaaminen

Leirin tavoitteiden arvioinnin kannalta jälkitapaamisen järjestäminen oli hyvin tärkeää. Jälkitapaaminen oli kaksi viikkoa leirin jälkeen. Osallistuminen tällaiselle elämyksiä antavalle leirille tuo uutta ajattelutapaa, joka ei heti näy ihmisessä. Vaikka leiriläisistä puolet jäi tulematta tapaamiseen, sain kuitenkin mahdollisuuden tarkastella leirin vaikutuksia. Jälkitapaamisessa äidit vaikuttivat hyväntuulisilta ja vuorovaikutus oli välitöntä. Halusin tietää, oliko leirillä voimaannuttavia vaikutuksia arjen hallinnassa ja kyselin heiltä leiristä jääneitä tuntemuksia.

”Niin hyvä mieli. Positiivisia ainoastaan.” (osallistuja 2)

”Varmuutta omaan tapaan kasvattaa omaa lasta, että se on ihan oikea.” (osallistuja 2)

”Leiriä muisteltu usein jälkikäteen.” (osallistuja 2)

”Saimme antoisan erilaisen viikonlopun. Lasten luontoretki.”(osallistuja 1)

Yksi tavoitteeni oli leirin avulla osallistuttaa, innostaa ja voimaannuttaa ja tuoda vaihtelua normaaliin arkielämään. He kokivat, että leiri vahvisti itsetuntoa ja perusturvallisuuden tunnetta. Kauaskantoisempi tavoitteeni oli saada varsinkin vanhemmat voimaantumaa, jotta he jaksavat pyörittää arkea. Vastauksista ilmeni, että voimaantumisen tunnetta oli jäljellä vielä kahden viikon jälkeenkin ja perheenä yhdessä jaksettiin paremmin. Välimatka ja kotoa pois lähteminen antoivat uudenlaista perspektiiviä asioihin.

”Kyllä. Omat ongelmat saivat erilaisen perspektiivin.” (osallistuja 1)

”Joo. Molemmat nauttivat ajasta myös erikseen, mutta yhdessä oli hyvä paras olla.”(osallistuja 2)

”Osataan ottaa yhteisiä hetkiä arjessa. Sylitellä enempi. Nyt lapsi myös leikkii yksin, ottaa omaa aikaa.”(osallistuja 2)

”Äiti on ja pysyy, ollaan missä ollaan.” (osallistuja 2)

Nykyajan ihminen on osin jo vieraantunut luonnosta. Luonnon rauha ja hiljaisuus, avara maisema, laineiden liplatus, auttavat jäsentämään omia ajatuksia. Ihminen voi olla jo niin kaupunkilaistunut, ettei halua osallistua saunapuiden kantamiseen, minkä toinen voi kokea elämyksenä.

”Jo luonnossa oleminen rauhassa oli ihanaa pitkästä aikaa!” (osallistuja 2)

”Lasten luontokokemus antoi lapsille elämyksen ja uutta tietoa ja taitoa.” (osallistuja 1)

Mieleen painuvimmat asiat olivat olleet kasvonaamio, rantasaunassa yksin saunominen, toiset leiriläiset vertaistukikeskusteluineen, lasten luontoretki ja hyvä ruoka. Halusin selvittää, lähtisivätkö perheet samankaltaiselle leirille uudelleen jos sellainen järjestetään. Kysyin myös muutosehdotuksia ja muita ajatuksia leiristä.

”Kyllä tullaan! Töitten jako kaikkien kesken, ei vain yhdet passaa.” (osallistuja 1)

”Mieluusti olisin enemmänkin” osallistuva”, nyt oltiin kuin täysihoidossa koko viikonloppu. Kiitos kivoista kesänlopetusmuistoista, kiitos siitä, että sain olla, levätä, tuntea oloni rauhalliseksi.” (osallistuja 2)

”PS. Huippuhetkiä monta! En osaa valita! Ihana kasvonaamio, ihan mennä ajoissa nukkumaan maha täynnä, ihana rantasaunominen yksin, ihanat vertaistukikeskustelut.” (osallistuja 2)

Leiri pystyi vahvistamaan voimaantumisen merkitystä ja valottamaan yksinhuoltajien arkea sekä antamaan heille uutta näkökulmaa arjen hallintaan. Leirin aikana tuli negatiivista palautetta ainoastaan työnjaosta; ettei kenellekään tulisi tunnetta toisten ”passaamisesta”.

9 POHDINTA

Minulle on ollut alusta asti tärkeää, että opinnäytetyöni toiminnallinen osuus tukee kehittämishanketta ja samalla se palvelee leirin kohderyhmää. Vaikka leirillä osanottajamäärä ei ollut suuri, ei se haitannut leiritunnelmaa ja hyvän leirin syntymistä. Vapaaehtoistyöntekijöiden osallistuminen leirin toimintaan lisäsi yhteishenkeä. Leirillä vierailut Mervi Hakkarainen toi leirille hyvän ja positiivisen sävöksen.

Toiminnallinen kehittämistyöni oli käytännön toimien ohjeistamista, opastamista, toiminnan järjestämistä tai järjeistämistä. Toiminnalliset menetelmät vaikuttavat kokemukselliseen oppimiseen, jolloin asenne ja ajattelu muuttuvat sekä käyttäytymisvaihtoehdot lisääntyvät. Käytin leirillä lasten kanssa toiminnallisia menetelmiä, joita olivat erilaiset pelit ja leikit sekä luovat menetelmät. Nämä menetelmät jäivät äitien kanssa suunniteltua vähemmälle, koska he halusivat omaa aikaa. Mielestäni vanhemmille jo leirille lähteminen ja omalta mukavuusalueelta poistuminen olivat toimintaa.

Opinnäytetyöni tavoitteena oli saada selville millaista apua yksinhuoltajaperheet tarvitsevat arjessa pärjäämiseksi. Yksinhuoltajaäitien kertomien kokemusten kautta tavoitteeksi muovautui uusien näkökulmien avaaminen voimaantumisen kehittämiseksi vertaisryhmässä, viitaten Sydänmaanlakan (2006, 302), teokseen että vertaistukiryhmät ovat tärkeä osa yksinhuoltajaäitien vanhemmuuden tukemisessa. Hänen mukaansa voimaantuminen voidaan nähdä tietoisuuden kasvuna, jonka avulla yksilö tulee tietoisiksi todellisesta minäkuvastaan ja omista voimavaroistaan. Mielestäni yksinhuoltajaperheiden voimaantumista kuvasi äitien oivallus oman arjen toimivuudesta.

Yhteiskunta on muuttunut suvaitsevammaksi yksinhuoltajuutta kohtaan kuin ennen. Yksinhuoltajat kokevat edelleen olevansa eriarvoisessa, jopa syrjityssä asemassa kuin kahden aikuisen perheet. Tämä voi lisätä heidän epävarmuuttaan vanhempina ja heijastua arjessa jaksamiseen. Mielestäni on tärkeää auttaa heitä jo varhaisessa vaiheessa syrjäytymisen ehkäisemisessä. Oma huomioni leiristä oli, että yksinhuoltajat kokevat tarvetta voimaantumiseen, vertaistukeen ja varsinkin omaan aikaan. Siitosen mukaan (1999, 96–97) menetelmien ollessa henkilökohtaisia ja sosiaalisia, voimaantuminen lähtee silloin ihmisestä itsestään ja samalla sisäinen voimaantuminen ja sitoutuminen vahvistuvat.

Yksinhuoltajaperheet hallitsivat arjen, mutta oma aika on vähäistä. Tarvitaan sosiaalista tukiverkostoa mahdollistamaan yksinhuoltajien vapaa-ajan viettoa. Rajallinen vapaa-aika voi vaarantaa vanhemmuutta sekä heikentää esimerkiksi sosiaalisia suhteita toisten lasten vanhempiin. Yksinhuoltajan elämä saattaa olla hyvinkin haasteellista ja arki aikataulutettua. Useimmiten arki toistuu samalla kaavalla, josta voi syntyä syrjäytymiseen johtava noidankehä. Yksinhuoltajat hyvin helposti leimautuvat, siksi on tärkeää auttaa heitä jo varhaisessa vaiheessa syrjäytymisen ehkäisemisessä. Elämässä on opittava kohtaamaan epäkohtia ja tunnistamaan omat tarpeet ja tekemään oman elämän kannalta myönteisiä ratkaisuja. Käsitteinä arjen- ja elämänhallinta ovat lähellä toisiaan. Hämäläisen mukaan (1999) elämänhallinta jakautuu sisäiseen ja ulkoiseen. Leirille osallistuneilla oli sisäinen elämänhallinta hallussa, mikä tuli ilmi keskusteluissa. Ulkoiseen elämänhallintaan he kaipasivat yhteiskunnan taholta tukea esimerkiksi lastenhoitoon.

Yksinhuoltajat puhuvat yleensä positiiviseen sävyyn ystävistä. Ystävät ovat olleet tukena kaikilla elämänalueilla, mutta ei niinkään taloudellisesti. Käytännössä ajan ja energian puute ovat esteenä sille, ettei ystävyysuhteille ole ollut enää aikaa kuten ennen eikä ole ollut kiinnostusta tavata uusia ihmisiä. Eräessä australialaisessa psykologian laitoksen tutkimuksessa on todettu sama asia. Jos pitää valita oman ajan ja seuraelämän välillä niin oma aika menee etusijalle. Yksinhuoltajien oman ajan puute on maailmanlaajuinen ilmiö eikä pelkästään suomalaisten ongelma. Tämä sama ongelma todettiin Kate Butlerin, Gail Winkworthin, Morag McArthurin sekä Judith Smythin (2010, 21–

41) tekemässä Australialaisessa psykologisen laitoksen yksinhuoltajia koskevassa tutkimuksessa.

Sosiaalipedagogiikan dialoginen toimintaperiaate toteutui leirillä. Keskustelimme grillinuotion äärellä, ruokailujen yhteydessä ja melkein missä vain jos tarve vaati. Tekemisen ohessa käytiin rakentavaa dialogia. Joskus on helpompi puhua vaikeista asioista työn lomassa (Hämäläinen 1999, 62). Leiritoiminta on kehittävää ja se mahdollistikin leiriläisten omien voimavarojen vahvistumista, joihin kuului yhteisvastuullisuus, yhteenkuuluvuuden tunne eli solidaarisuus, jotka vahvistuivat sosiaalisen tuen myötä. Ryhmän jäsenet olivat toisilleen esimerkkinä siitä miten eri tavalla ongelmia voidaan ratkaista (Holm ym. 2010, 14).

Kehittämistyöni toiminnan suunnittelu perustui sosiaalipedagogiikkaan (ks. luvut 2.1 ja 2.2). Leirin tärkein ajatus oli, että perheet nauttisivat viikonloppuleiristä, ja että he saivat vaikuttaa asioiden kulkuun mahdollisimman paljon. Leirin kokonaisuutta sosiaalipedagogisesta näkökulmasta tarkasteltuna saavutin mielestäni olennaisimmat tavoitteet. Perheiden omat voimavarat lisääntyivät, ja he huomasivat, etteivät olleetkaan asioiden kanssa yksin. Hämäläisen ideologian mukaan (1999) ihminen rakentaa omaa identiteettiään kuulumalla johonkin.

Voimaantumisen ja elämypedagogiikan tuloksia arvioin saatujen palautteiden pohjalta. Voimaantunut jaksaa paremmin myös arjessa, mikä tuli esille saaduista palautteista. Lisäksi tein toteutuspäiväkirjaani omia havaintoja, joita käytin arvioinnissa. Tulevaisuuden haasteena näkisin sen, kuinka saada perheitä ylipäättään kiinnostumaan elämyksiin perustuvista kokemuksista, joita esimerkiksi luonto voi heille tarjota.

Leirillä olleet menetelmät toimivat hyvin vaikka yksi äiti oli palautteessaan sitä mieltä, että ”kaikki ok ehkä paremmin voisi organisoida omaa aikaa jokaiselle äidille vuorotellen”. Erilaiset ihmiset pitävät erilaisesta toiminnasta ja kaikkia ei voi miellyttää. Kuitenkin kerätyn aineiston perusteella toiminta oli onnistunutta ja tavoitteiden mukaista. Etenkin hemmotteluhetket lauantaipäivänä olivat onnistunut valinta. Hemmotteluhetki

lisäsi vuorovaikutusta perheiden välillä. Vanhemmat toivoivat lapsille omia hoitajia edes osaksi päivää. Tämän olin ottanut huomioon jo leiriä suunnitellessani ja veimme lapset metsäretkelle. Tämä oli erinomainen hetki sekä äideille että lapsille.

Leirin jälkeen olemme kokoontuneet perheiden kanssa Savonlinnan Olkkarissa. Vaihdamme edelleenkin kuulumisia leiristä. Leiri herätti sen verran kiinnostusta, että sitä on pyydetty pidettäväksi keväällä 2014 uudelleen. Tälle järjestämälleni leirille en ottanut mukaan kuin 15 henkilöä. Osallistujamäärään vaikutti majoitustilojen määrä. Mukaan tulijoita olisi ollut enemmänkin. Tämä jo kuvastaa millainen tarve tällaiselle toiminnalle on. Koska useimmiten tällaisen järjestön kautta tapahtuva leirin järjestäminen perustuu vapaaehtoistyöhön, sitä ei ole paljon tarjolla. Tavoitteenani oli lisätä vertaistuen muodossa moniammatillista yhteistyötä yksinhuoltajaperheiden, kuntien sekä muiden tahojen välillä. Tavoitteenani oli tehdä myös yksinhuoltajille tutuksi Yhden Vanhemman Perheiden Liiton vertaistoimintaa ja auttaa perheitä hakemaan apua tarvittaessa. YVPL ei ollut ennestään kaikille tuttu. Ensimmäisen leirin antamat hyvät kokemukset vahvistavat tunnetta, että tätä työmuotoa voisi käyttää jatkossakin ja toivonkin, että leiritoinnasta tulisi toimiva käytäntö.

10 VALITTUJEN MENETELMIEN ARVIOINTI JA ITSEARVIOINTI

Arvioinnissa pohdin, miksi jotkut tavoitteet jäivät toteutumatta ja miksi jotkut tavoitteet pyrkivät muuttumaan toteutuksen aikana. Hyvä arviointi ei pohjaudu pelkästään opinäytetyön tekijän arviointiin, vaan arviointia tulee pyytää myös kohderyhmältä.

Menetelmänä leiri sopi tavoitteisiin pääsemiseksi. Leiriympäristö, mahdollisuus omaan aikaan, hemmottelu, irti arjesta, rauha, dialogi, vapaus lapsista; kaikki nämä yhdessä antoivat voimaannuttavan kokemuksen. Leirirunko oli sellaisenaan toimiva. Sää voi tuoda omat haasteensa toteutukseen joten varauduin säiden vaihteluihin. Ohjaajia tällaisella leirillä on hyvä olla useampia, koska mukana on pieniä lapsia. Olin ajatellut, että yhteiset liikunnalliset tehtävät lasten kanssa lisääisivät yhteistoimintaa, mutta tilanne

kääntyi päinvastaiseksi. Muutamat äidit olivat lastensa kanssa pelaamassa, kun taas toiset äidit halusivat enemmän olla rauhassa tai keskustella toisten kanssa. Huomioin, että vanhemmat olivat niin väsyneitä, että he kaipasivat omaa aikaa lapsistaan.

Keräsin aineistoa leirin onnistumisesta osallistuvalla havainnoinnilla, päiväkirjamuistiinpanoilla ja kyselylomakkeilla. Osallistuvana havainnoijana olin mukana erilaisissa tilanteissa. En voinut olla vanhempien ja aluekoordinaattori Mervi Hakkaraisen keskusteluissa mukana, koska olin havainnoijana lapsien kanssa metsässä. Tämä valinta on harmittanut minua jälkikäteen. Tämän tilanteen olisin voinut suunnitella toisin, vaikka hankkimalla lastenhoitajan leirille. Mutta olisivatko sitten leirille asettamani tavoitteet olleet toisenlaiset? Oman ajan tarve tuli esille vasta leirillä. Havainnoin, että jonkun äidin kriittinen suhtautuminen vaikutti leirin ilmapiiriin. Leirillä lapset piirtelivät omatoimisesti. Jos olisin ajatellut tätä asiaa suunnitteluvaiheessa, niin olisin voinut käyttää piirustuksia apuna reflektoinnissa keskustellen vaikka leirin tunnelmista. En kuitenkaan voinut olla kaikessa mukana havainnoimassa, joten minulle jäi niin sanotusti ”mustia aukkoja”. Havainnoijan täytyy miettiä myös eettisyyttä ja hänellä täytyy olla tilannettajua siitä milloin toinen esimerkiksi tarvitsee yksityisyyttä.

Päiväkirjamuistiinpanot olisin voinut tehdä tarkemmin. Huomasin, ettei aika aina välttämättä riittänyt muistiinpanoille. Vanhemmat kaipasivat keskusteluseuraa. Luotin liikaa omaan muistiini. Jo pienillä avainsanoilla olisin voinut helpottaa muistamista. Sunnuntaina olisin voinut kirjata itselleni ylös leirin jälkeisiä tunnelmia heti tuoreeltaan. Vähäisistäkin kirjaamisista oli kuitenkin minulle hyötyä.

Kyselylomakkeisiin jäi tyhjiä vastauksia. Tästä päättelin, että kysymykset olisin voinut laatia enemmän ”kansankielellä” helpommin ymmärrettäviksi. Näin kysymyksiin olisi ollut helppo vastata ja saada oikeanlaisia vastauksia. Kysymysten asetteluun ja sanavalintoihin olisin voinut kiinnittää parempaa huomiota. Oikein valituilla kysymyksillä pystyy vastauksista löytämään ydinasiat ja vastaukset ovat molemmin puolin ymmärrettyjä. Leirin onnistumisen arviointi voi olla hankalaa jos vastauslomakkeisiin on jäänyt tyhjiä kohtia. Ehkä joillakin henkilöillä oli hankalampaa määritellä ja huomioida

omia tuntemuksiaan. Näin jälkikäteen pohdittuani kysymykset olisivat voineet olla lyhyempiä ja täsmällisempiä. Ehkä ne olisi pitänyt testata useammalla henkilöllä etukäteen. Tein kysymyksiä liikaa ja joissakin kysymyksissä oli kysytty samoja asioita. Kysymyksiä laadittaessa pitäisi miettiä mihin sillä halutaan vastaus. Olisin esimerkiksi voinut miettiä täsmällisemmän ja helpommin ymmärrettävän kysymyksen, kun lähdin hakemaan vastauksia voimaantumiseen, joka oli yksi kehittämistehtäväni opinnäytetyössäni.

Opinnäytetyötä tehdessäni en ollut työsuhteessa, joten tarkastelin asioita vapaaehtois-työntekijän näkökulmasta. Osa perheistä oli minulle jo entuudestaan tuttuja, mikä auttoi minua asioiden järjestelemissä eikä ihmisiin tutustuminen vienyt minulta niin paljon aikaa. Minulla ei ollut aiempaa vastaavaa kokemusta tällaisen leirin järjestämisestä ja ohjaamisesta, minkä kerroin osallistujille avoimesti. Heidän rohkaisunsa ja kannustuksensa poistivat epävarmuuteni. Olkkari-illan alkukartoitus antoi vain lisävahvistusta minulle leirin pitämisestä ja sen tarpeellisuudesta. Ajattelin perheiden lähtevän helpommin mukaan sellaiseen toimintaan, joka ei vaadi heiltä liikaa sitoutumista.

Koin kehittämistyöni haasteelliseksi, koska halusin suunnitella hyvän leirin, josta jää positiivinen tunnelma ja mukavat kokemukset. Minulle itselleni haastetta lisäsi vastuun kokeminen leirin läpiviemisestä kokonaisuudessaan ja kohderyhmän tarpeisiin vastaamisesta. Itselleni uusiin asioihin perehtyminen vei aikaa ja prosessi tuntui pitkältä. Tunne siitä ettei opinnäytetyöni edennyt ei aina ollut pelkästään minusta itsestäni kiinni vaan siihen vaikutti ympäristö ja yhteistyötahot. Aiottu yhteistyö ei toteutunut ja suunnitelmia joutui muuttamaan.

Leirillä ollessani keskityin asettamiini tavoitteisiin. Kyselylomakkeista ilmeni, että jotkut olivat leirillä kuin täysihoidossa. Tästä taas herää kysymys, että ohjaajana minun olisi pitänyt olla tarkempi asian huomioimisen suhteen. Toisaalta esimerkiksi leirikeskuksen keittiö on hyvin pieni ja sinne ei monta henkilöä mahtunut samaan aikaan. Kuitenkin mielestäni työnjako sujui melko hyvin omatoimisesti tarvitsematta ketään erityisemmin ohjailta. Jokaisella leiriläisellä oli omat vahvuutensa, jotka he toivat esille leirillä.

Aluksi ajattelin, että leirin ryhmäkoko on liian pieni, mutta nyt leirin jälkeen se osoittautui sopivan kokoiseksi ja toimivaksi. Ryhmän koko vaikuttaa siihen miten tehokkaasti pystytään käyttämään informaatiota hyväksi. Mitä suuremmaksi ryhmäkoko kasvaa, sitä pienemmäksi me-henki laskee. Ryhmän koko vaikuttaa myös dialogiin. Mielestäni dialogi toimi hyvin äitien keskuudessa ja leirille syntyi me-henki.

Lapsille metsäretken ollessa ajankohtainen kysyin vielä äitien mielipidettä retkestä. Joku äideistä oli vähän huolissaan kuinka vilkkaan lapsen kanssa pärjätään. Metsäretki oli hyvin suunniteltu. Retkeilyvälineitä esiteltiin lapsille ennen metsään menemistä mikä innosti heitä entisestään ja rauhoitti huolissaan olevaa äitiä. Lapsia oli retkellä seitsemän ja meitä aikuisia kaksi, joten lasten tarpeet tulivat hyvin huomioituksi.

En laatisi leirille tiukkaa ohjelmaa jos olisin nyt suunnittelemassa. Ymmärsin leirin jälkeen voimaantumiseen tarvittavan paljon omaa aikaa ja tilaa. Toista ei voi voimaannuttaa ulkoapäin ohjelmalla vaan se on jokaisen oma sisäinen prosessi. Toisaalta kuitenkin on hyvä olla vaihtoehtoisia toimintamuotoja ja ohjelmia, jotka antavat työkaluja voimaantumisprosessiin. Missä määrin sitten tarvitaan ohjaajan mukana oloa? Mielestäni ohjaajan ammattitaitoa tarvitaan pitämään tilanne kasassa ja olemaan tukena ja turvana. Ohjaajalla on hyvä olla tunneälyä, intuitiota; aistia milloin on aika siirtyä tilanteesta toiseen.

Joidenkin asiakirjojen laatimisessa tein kehittämistyötä, jouduin perehtymään lupakysymyksiin, lainopillisiin asioihin, vastuukysymyksiin ja virallisiin muotoseikkoihin. Lakipykäliin tutustuminen oli mielenkiintoista enkä kokenut sitä vaikeaksi. Ne antoivat selkeät rajat omalle toiminnalle. Laki vaatii esimerkiksi turvallisuussuunnitelman laatimisen. Samoin lastensuojelulliset asiat tuli huomioida lasten kanssa toimiessa. Ensimmäinen vastuu lapsista oli vanhemmilla ja minä taas vastasin lasten hyvinvoinnista leirin järjestäjänä.

Perheiden kanssa työskentely oli haastavaa, mutta myös kehittävää. Näkisin, että tulevaisuudessa perheiden parissa työskentelevällä haasteet entisestään kasvavat. Sain kokemusta työskentelystä erilaisten perheiden kanssa ja siitä miten leirillä heitä voi tukea ja kannustaa. On osattava tulkita asioita ja olla läsnä tekemättä mitään. On pystyttävä itsekritiikkiin ja kyettävä arvioimaan omaa osuutta perheiden kanssa työskenneltäessä. Itselle tärkeä onnistumisen määrittäjä oli tyytyväisyys itseensä, hyvän olon tunne ja leiriläisten antama positiivinen palaute.

Tavoitteena ollut voimavarojen vahvistaminen onnistui hyvin. Leirin kokonaisuutta tarkastellessani mielestäni onnistuin hyvin leirin suunnittelussa sekä ohjaamisessa. Oma roolini muuttui leirin loppua kohden yhä enemmän vain osallistuvaksi havainnoijaksi. Osallistuvassa havainnoinnissa on hyvä muistaa, että kyseessä ei ole pelkkä kielellinen havainnointi, vaan suurin osa havainnoinnista tapahtuu ilmeiden, eleiden, kosketuksen ja liikkeiden kautta.

Oman ammatillisen kasvuni kannalta oli tärkeää perehtyä käsitteisiin ja leirin teemoihin kirjallisuuden avulla. Ohjaajan ammattitaidon merkitys voimaantumiskokemusten saavuttamisessa korostui. Luontoympäristö ja kiireetön yhdessäolo auttoivat yksinhuoltajia laittamaan elämänarvoja uuteen järjestykseen. Leirikeskus keskellä metsää voimaannutti minua itseänikin.

Leiri ei kuitenkaan mennyt ”yhdessä tehden” kuten olin sen alun perin suunnitellut, vaan vanhemmat hakeutuivat omaan rauhaan haluten ”lomaa arjen keskelle”. Leirin alkuperäisenä tavoitteena oli saada vanhempi viettämään enemmän aikaa lastensa kanssa sekä tekemään asioita yhdessä ja tutustumaan toisiin yksinhuoltajaperheisiin. Tämä oli minulle ehkä se kaikkein eniten yllätyksiä tuottanut asia koko leirin aikana. Kuvittelin, että äidit jaksaisivat pelata ja leikkiä lastensa kanssa enemmän, kun on normaalista poikkeava ympäristö. Osa heistä kuitenkin vetäytyi omaan rauhaan. Mielestäni me-henkeä kuvastaa se, että vanhempien välille syntyi keskinäinen luottamus eli he uskoivat oman lapsensa toisten aikuisten valvottavaksi siksi aikaa, kun itse olivat esimerkiksi saunomassa. Elämyspedagogiikassa tehdään asioita yhdessä samalla korostaen ryhmän

ja vertaistuen merkitystä. Se on muiden jäsenten huomioon ottamista mikä mielestäni toimi melko hyvin leirillä.

Yksinhuoltajaäidit kaipaavat vertaistaan seuraa. Heille on tärkeää, että on joku jolle puhua ja joka ymmärtää ihan oikeasti miltä heistä tuntuu olla lapsen kanssa yksin. Viikonloppuleiristä saadun kokemuksen mukaan uskon, että vastaavanlaisille yksinhuoltajaperheille järjestettävälle voimaannuttaville leireille olisi tarvetta ja halukkaita osallistujia. Toivon mukaan leirillä oli merkitystä Etelä- ja Itä-Savon alueen yksinhuoltajaperheille ja yhdistystoiminnan uudelleen viriämiselle tällä alueella. Esimerkiksi leiritöiminnan ansiosta voitaisiin ehkäistä lasten ja nuorten syrjäytymistä tarjoamalla vaihtoehtoja tekemistä viikonloppuisin. Leirin vaikutukset olivat joillekin hyvinkin voimaannuttavia. Toivoisin yhteiskunnan eri tahojen havahtuvan yksinhuoltajien asemaan ja jaksamiseen yhteiskunnassa. Tarkoitus on jatkossa, että Yhden Vanhemman Perheiden Liiton tukemana järjestettäisiin vastaavanlaisia leirejä samantapaisin periaattein kerran pari vuodessa.

”Uudelleen leirille, joo!!”

Haluan kiittää opinnäytetyöni tekemisen mahdollistanutta yhteistyökumppania Yhden Vanhemman Perheiden Liittoa ja eritoten Itä-Suomen alueen aluekoordinaattori Mervi Hakkarasta. Kiitän myös sponsoreita K-Market Makupala Juva, UMP-Kymmene OYJ Mikkeli, T:mi korpiukko Juva. Suuren kiitoksen annan myös leirille osallistuneille äideille sekä heidän lapsilleen ja vapaaehtoistyöntekijöille. Teidän kaikkien avullanne tämä oli mahdollista.

LÄHTEET

- A Brief History of Empowerment Institute. 2013. WWW-dokumentti.
<http://www.empowermentinstitute.net/index.php/70-a-brief-history>. Ei päivitetty. Luettu 14.2.2014.
- Ajantasainen Lainsäädäntö 30.11.2012/713. Lapsilisän määrä 1/2013.
<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1992/19920796>. Luettu 14.1.2014.
- Alasalmi, Päivi 2011. Loistava yksinhuoltajuus. Juva: Gummerus Kustannus Oy.
- Amundson, Norman E. 2005. Aktiivinen ohjaus. Opas uraohjauksen ammattilaisille. Juva: Psykologien kustannus WS Bookwell Oy.
- Butler, Kate & Winkworth, Gail & McArthur, Morag & Smyth, Judith 2010. Experiences and Aspirations of Younger Mothers. Report for the Department of Families, Housing, Community Services and Indigenous Affairs Institute of Child Protection Studies Australian Catholic University November
http://www.acu.edu.au/about_acu/faculties,_institutes_and_centres/centres/institute_of_child_protection_studies. Luettu 14.2.2014.
- Forssen, Katja, Haataja, Anita & Hakovirta, Mia D 50/2009. Yksinhuoltajuus Suomessa. Väestöntutkimuslaitoksen julkaisusarja. Helsinki: Vammalan Kirjapaino Oy.
- Haataja, Anita 2009. Kuka on yksinhuoltaja? Yksinhuoltajien määrä ja profiili eri aineistojen valossa. Teoksessa Forssén, Katja Haataja, Anita Hakovirta, Mia (toim.). Yksinhuoltajuus Suomessa. Väestöntutkimuslaitoksen julkaisusarja D 50. Helsinki: Väestöliitto.
- Hakovirta, Mia 2006. Yksinhuoltajaäitien, työllisyys, toimeentulo ja työmarkkinavalinnat. Väestöliitontutkimuslaitos. Helsinki: Vammalan kirjapaino Oy.
- Hirsjärvi, Sirkka & Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula 2009. Tutki ja kirjoita. Hämeenlinna: Kariston Kirjapaino Oy.
- Hirsjärvi, Sirkka & Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula 2000. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Tammi.
- Holm, Jaana & Huuskonen, Päivi, Jyrkämä, Olli & Karnell, Sonja, Laimio, Anne & Lehtinen, Ilona, Myllymaa Tapio & Vahtivaara, Julia-Maarie 2010. Vertaistoiminta kannattaa. Aspa: Solver palvelut Oy.
- Hyvärinen, Milla 2013. Harkitusti yksinhuoltaja. Muuttuva perhe 3/2013, 11. PDF-dokumentti. Luettu 26.1.2014.
- Hämäläinen, Juha & Kurki, Leena 1997. Sosiaalipedagogiikka. Kirjapainoyksikkö. Porvoo: WSOY.

Hämäläinen, Juha 1999. Johdatus sosiaalipedagogiikkaan. Kuopion yliopisto. Koulutus- ja kehittämiskeskus. Avoin yliopisto.

Järvinen, Ritva & Lankinen, Aila, Taajamo, Terhi & Veistilä, Minna, Virolainen, Arja 2007. Perheen parhaaksi. Perhetyön arkea. Helsinki: Edita Prima.

Kalliola, Tiina & Kurki, Arja, Salmi, Marjaana & Tamminen-Vesterbacka, Tutta 2010. Matkalla ohjaajuuteen. 1. painos. Helsinki: Kirjapaja.

Kaukkila, Veli & Lehtonen, Elisa 2007. Ryhmästä enemmän. Käsikirja ryhmänohjaajan taitoja tarvitsevalle. Dark Oy.

Kempainen, Karoliina 2014. Väkivalta on tyypillisistä huostaan otettujen tyttöjen elämässä. WWW-uutinen.

http://yle.fi/uutiset/vakivalta_on_tyypillista_huostaan_otettujen_tyttojen_elamassa/7068945 Päivitetty 4.2.2014. Luettu 5.2.2014

Kela 2012. Lapsilisän määrä.

<http://www.kela.fi/in/internet/suomi.nsf/NET/020708161610HL/>. Päivitetty 19.10.2012. Luettu 14.1.2014.

Keltikangas-Järvinen, Liisa 2010. Sosiaalisuus ja sosiaaliset taidot. Juva: WSOY.

Keltikangas-Järvinen, Liisa 2008. Temperamentti, stressi ja elämänhallinta. WS Juva: Bookwell Oy.

Kivelä, Valtteri & Lempinen, Juho 2010. Arki hallintaan -Nuorten ryhmätoiminnan ohjaaminen. KOTA – Lasten ja nuorten hyvinvointi ry 2009. Turenki: Kirjapaino Jaarli Oy.

Kokljuschkin, Mikael 1999. Seikkailuun! Varhaiskasvatuksen seikkailukirja. Tampere: Tammer -Paino Oy.

Kröger, Teppo. Hoivaköyhyys yksinhuoltajaperheissä: kenelle lastenhoito-ongelmat kasautuvat? PDF-dokumentti. http://www.academia.edu/3004793/Hoivakoyhyys_yksinhuoltajaperheissa_kenelle_lastenhoito-ongelmat_kasautuvat. Ei päivitetty. Luettu 18.1.2014.

Kurki, Leena 2008. Innostava matkailu. Sosiokulttuurinen innostaminen ja vapaa-aika. Juvenes Print – Tampereen Yliopistopaino Oy.

Kurki, Leena 2000. Sosiokulttuurinen innostaminen. Muutoksen pedagogiikka. Tampere: Vastapaino.

Lapsen elatus ja huolto. 2012. Terveys- ja hyvinvointi WWW-julkaisut.

http://www.thl.fi/fi_FI/web/fi/tilastot/aiheittain/lasten_sosiaalipalvelut/lapsenelatus. Päivitetty 17.6.2013. Luettu 19.1.2014.

Lastensuojelun käsikirja. Toiminnalliset menetelmät. <http://www.sosiaaliportti.fi.FI/lastensuojelunkasikirja/tyoprosessi/avohuolto/muuttukitoimet/>. Päivitetty 31.10.2013.

Mielenterveysyhdistys. 12.7.2007. Helmi-Vertaistuki. WWW-dokumentti. <http://www.mielenterveyshelmi.fi/?vertaistuki>. Luettu 21.1.2014.

Normia, Leena 2009. Arjen superihmisyys. Opiskelevien yksinhuoltajaäitien arjen kokemus ja elämänhallinta. Tampere: Tampereen yliopisto. Sosiaalitutkimuksen laitos. PDF-dokumentti.

<http://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/81266/gradu04052.pdf?sequence=1/>. Luettu 15.1.2014.

Ojanen, Sinikka 2003. Ohjauksesta oivallukseen – ohjausteorian kehittelyä. Helsinki: Palmeria.

Ojanen, S.inikka 2006. Ohjauksesta oivallukseen. Ohjausteorian käsittelyä. Helsinki University Press: Yliopistopaino Kustannus.

Peavy, R. Vance 1999. Sosiodynaaminen ohjaus. Konstruktivistinen näkökulma 21.vuosisadan ohjaustyöhön. Helsinki: Psykologinen Kustannus Oy.

Silvennoinen-Kassinen, Sylvi 2011. Vanhemmuuden tehtävät tähtäävät lapsen tarpeiden turvaamiseen. Oulu. Muuttuva perhe 2, 7. PDF dokumentti.

<http://www.yvpl.fi/fileadmin/tiedostot/mupe/mupe2011-2.vedos.pdf>. Ei päivitetty. Luettu 26.1.2014.

Siitonen, Juha 1999. Voimaantumisteorian perusteiden hahmottelua. Oulun yliopisto. Väitöskirja. Oulun opettajankoulutuslaitos.

Siitonen, Juha 2007. Voimaantumisen viitekehys – taustaa. Oma, yhteisön ja verkoston voimaantuminen - Mitä edellyttää, miten näkyy ja mitä seuraa? PDF-dokumentti.

<http://www.tyhjoverkosto.fi/materiaalit/seminaarit/siitonen.pdf>. Ei päivitetty. Luettu 27.1.2014.

Sivukari, Pekka 2014. Luonnosta vieraannutaan jo toisessa sukupolvessa. WWW- artikkeli.

http://yle.fi/uutiset/luonnosta_vieraannutaan_jo_toisessa_sukupolvessa/7086921.

Luonnosta vieraannutaan jo toisessa sukupolvessa. 2014. Päivitetty 15.2.2014. Luettu 15.2.2014.

Sjöblom, Pia 2012. Naturen och jag. Åbo Akademi. Väitöskirja. Kasvatustieteiden tiedekunta.

<http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-765-663-4>. Päivitetty 13.11.2012. Luettu 15.2.2014.

Sosiaaliportti. Toiminnalliset menetelmät.

<http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/lastensuojelukasikirja/tyoprosessi/avohuolto/muut-tukitoimet/muitapalveluja/#toiminnalliset>. Päivitetty 10.12.2013. Luettu 26.1.2014.

Sydänmaanlakka, Pentti. 2006. Älykäs itsensä johtaminen: Näkökulmia henkilökohtaiseen kasvuun. Helsinki: Talentum.

Telemäki, Matti 1998. Johdatus seikkailukasvatukseen teoriaan. Oulun yliopisto. Kajaanin opettajankoulutuslaitoksen julkaisuja.

Terveiden ja hyvinvoinninlaitos. Vuorovaikutus–aitoa kohtaamista. laitoksen julkaisut.

<http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/vammaispalvelujen-kasikirja/lapset-ja-perheet/vuorovaikutus/>. Päivitetty 9.8.2013. Luettu 15.1.2014.

Törrönen, Maritta 2012. Onni on joka päivä. Lapsiperheen arki ja hyvinvointi. Helsinki: Gaudeamus Helsinki: University Press Oy.

Vehviläinen, Sanna 2001. Ohjaus vuorovaikutuksena. Helsinki: Yliopistokustannus University Press Finland.

Yhden Vanhemman Perheiden Liitto ry. Yhden vanhemman perheet tilastoina. 2013. <http://www.yvpl.fi/media/yhden-vanhemman-perheet-tilastoina/>. Luettu 19.1.2014.

Yhden Vanhemman Perheiden Liitto ry. Yksinhuoltajien yhdistyksestä Yhden Vanhemman Perheiden Liitoksi. <http://www.yvpl.fi/liitto/historia/>. Ei päivitystietoa. Luettu 14.1.2013.

LIITE 1(1)

HEI!

Viikonloppuleiri on nyt saatu päätökseen! Palaute on minulle tärkeää, joten haluan kuulla leiristä nyt teidän ajatuksia ja mielipiteitä. Palautetta voitte antaa nimettömästi ja käsittelen ne luottamuksellisesti joten voit vapaasti kertoa omista tuntemuksistasi leirin jälkeen. Palautetta voitte antaa vastaamalla alla oleviin kysymyksiin.

1. Minkälaisia ajatuksia ja kokemuksia leiri toi teidän perheellenne?

2. Miten leirin aikana tutustuitte toisiin perheisiin sekä ohjaajiin?

3. Olisiko teillä parannusehdotuksia leirin jatkuvuuden kannalta?

4. Minkälaista yhteistyötä jatkossa haluaisitte tehtävän ohjaajien kanssa?

5. Vastasiko leiri odotuksiasi? Jos vastasi niin millä tavoin ja jos ei, niin miksi ei?

6. Toiko leiri jotain uutta näkökulmaa oman arjen hallintaasi?

7. Mitä leiri on sinulle antanut?

8. Saitko leiriltä uusia ystäviä?

LIITE 1(2)

9. Mikä leirissä oli hyvää mikä huonoa?

10. Mitä jäit kaipaamaan leiriltä?

11. Mitä oli liian vähän tai liian paljon? Vai oliko kaikkea sopivasti?

12. Oliko leirillä mielestäsi vapaa-aikaa sekä ohjelmaa riittävästi?

13. Kuvaile omin sanoin tämän hetkisiä omia voimavarojasi (saitko puhtia, jaksamisen iloa itsellesi leiri jne.)?

14. Mitä muuta haluat sanoa (risut ja ruusut)...

Kiitos palautteestanne!

Terveisin

Virpi

LIITE 1(3).

Hei, nyt on leiristä kulunut kaksi viikkoa. Haluan tiedustella leirinjälkeisiä tuntemuksia. Jos esille tulee joitain asioita mitä en ole tässä kysynyt, niin kirjoitatko niistä omin sanoin.

Millaisia ajattelumalleja leiri antoi arjen hallintaan ja mitä tuntemuksia leiristä jäi?

Tuntuiko leirin jälkeen siltä, että olitte levännyt ja saitte uutta puhtia arkisiin toimintoihin?

Tuliko tunne, että leiri motivoi teitä jaksamaan yhdessä perheenä paremmin?

Minkälaisia vaikutuksia leirillä oli mahdollisesti lapsen/lapsien käyttäytymiseen tai omaan käyttäytymiseenne kotona?

Mitä jäit kaipaamaan leiristä (mikä oli leirin huippukohta)?

Uuden kokeminen on eräänlainen seikkailu. Antoiko leiri sinulle uusia elämyksiä ja seikkailua?

Mitä opitte perheenä toisistanne (lapset)?

Jos järjestäisimme uuden leirin, olisitteko valmis tulemaan sinne? Haluaisitteko jotain uusia muutoksia leiriromintaan?

Muuta?

Kiitos palautteestanne!

Virpi

LIITE 2.**HEI YKSINHUOLTAJAPERHEET!**

Järjestän viikonloppuleirin osoitteessa Viitaniementie 222, Savonranta 30.8. – 1.9.2013, joka on samalla yhteisöpedagogiopintoihini kuuluna opinnäytetyö.

Viikonloppuleirin tavoitteena on iloinen yhdessäolo luonnon äärellä ja samalla tuoda vanhemmalle ja lapselle/lapsille yhteistä aikaa sekä näin tukea perheiden voimaantumista. Leirin aikana tutustutaan uusiin perheisiin mikä omalta osaltaan auttaa verkostoitumisessa muiden perheiden kanssa. Istutaan iltaa vaikka nuotion äärellä mukavasti keskustellen. Leiri on elämys, joka jättää jälkeensä hyviä muistoja kokemusten kera.

Leiristä kahden viikon jälkeen pyydän Teitä perheenä kokoontumaan kanssani Olkkarissa Perhekeskuksen tiloihin Heikinpohjantie 9, 957100 Savonlinna. Sitova leirimaksu 10€/perhe.

LEIRILLE PAKATAAN MUKAAN:

- avointa ja ennakkoluulotonta iloista mieltä, reilua pelihenkeä, huumorintajua, päihteetöntä yhdessäoloa
- tarvittavat lääkkeet
- liikkumiseen sopivat ulkoiluvälineet ja -jalkineet huomioituna syksyinen sää
- halutessasi voit ottaa omia herkkuja illaksi
- liinavaatteet: lakanat ja tyynyliinat (tyyny ja täkit valmiina), saunapyyhkeet yms. saunomistarvikkeet, omat hygienia tuotteet (mökkit ovat 4-6 hengen mökkejä joissa oma vesipiste)
- uikkarit mukaan jos vielä uskaltautuu uimaan

On tärkeää muistaa kaikkien viihtyvyys leirillä huolehtimalla ympäristösi siisteydestä niin sisällä kuin ulkonakin!

Tervetuloa voimauttavalle viikonloppuleirille!

Virpi Rantanen / Mikkelin Ammattikorkeakoulu, Yhteisöpedagogiopiskelija AMK

Puh. XXX

LEIRI-ILMOITTAUTUMISLOMAKE YHDEN VANHEMMAN PERHEIDEN LEIRILLE**KIRVESLAHTEEN 30.8. – 1.9.2013**

Perheenjäsenten

nimet: _____

Osoite: _____

Postinumero ja toimi-
paikka: _____Puhelinnu-
mero: _____

Allergiat ja sairaudet: _____

Erityisruokavalio: _____

Lääkitys: _____

Onko jotakin, jota leirin ohjaajan olisi hyvä tietää? _____

Lupakysymykset koskien alle 18-vuotiaita leirin aikana, saako osallistujaa

valokuvata, video kuvata tai haastatella lasta

Kyllä _____

Ei _____

LIITE 3(2).

Jos osallistujalta kielletään osallistuminen johonkin erityistoimintoon, kirjoita se toiminto johon hän Ei saa osallistua

Osallistujan uimataito

Hyvä _____

Välttävä _____

Ei osaa _____

Mitä muuta haluaisit mainita:

Vakuutamme edellä annetut tiedot oikeiksi ja sitoudumme noudattamaan leirin sääntöjä.

aika ja paikka

huoltajan allekirjoitus

Lomakkeen tiedot käsitellään luottamuksellisesti. Valokuvia ym. leirimateriaalia säilytetään lukollisessa arkistokaapissa siihen asti, kun olen saanut opinnäytetyöni hyväksytyksi päätökseen. Tämän jälkeen hävitän materiaalin polttamalla

TURVALLISUUSUUNNITELMA

Asiakirjan tekijä: Virpi Rantanen ja Savonrannan seurakunta

1. Perustiedot leiristä

Leirin nimi: Leiriviikonloppu Kirveslahdessa

Aika ja paikka: 30.8. – 1.9.2013, Kirveslahden leirimaja, Viitaniementie 222, 58300 Savonranta

Osallistujamäärä: 15 (lapset 3-11-vuotiaita) yksinhuoltajaperheet

Toimintavalmiusaika: ensivaste auto 10–15 minuuttia (jos Savonrannalla). Ambulanssi noin 1 tunti (Savonlinnasta), ensiapu, minkä voi tehdä itse.

Leirin ensiapu: Ensiapu-tarvikkeet, yhdellä aikuisista sairaanhoitajan koulutus ja kahdella lähihoitajan koulutus. Leirin alussa kaikille yhteinen informaatio paloturvallisuudesta. Ensiapulaukusta löytyvät muun muassa sidostarpeet, ensiapu kyynpurremaan ja päänsärkyyn.

2. Leirin toteutus ja kuvaus leiripaikasta

Mahdolliset erityistarpeet: Kuljetukset omilla kyydeillä

Yleiskuvaus: Lähimaasto; epätasainen mäntykangas, sijaitsee järven rannalla. Pihapiirissä on päämökki, keittokatos, sauna ja wc, puuliiteri ja 5 pikkumökkiä.

Ruokahuolto: (oma henkilöstö – maastoruokailu – osallistujan itsensä tekemää) Leirillä oma henkilö, joka päävastuullinen ruokailusta. Ruoka valmistetaan päärakennuksen pikkukeittiössä.

Leiriturvallisuus: Kiinteistön poistumistiet merkitty, palovaroitinjärjestelmä, jauhesammuttimet, palon sammutuspeitto, suojautumismahdollisuudet ja kokoontumispaikat (katso kiinteistöjen pelastussuunnitelmat). Hätänumerot seinillä mökeissä, palovaroittimet mökeissä, jotka on testattu ennen

LIITE 4(2).

leirin alkua. Päämökissä sammutuskalusto. Mökeissä ovi poistumistienä. Tulipalon sattuessa kokoonnutaan parkki-paikalle. Tulenkäsittely sisätiloissa: takka päämökissä ja grillikatoksessa puuhella/takka. Saunassa puukiuas ja kuumavesipata. Kaasupullo ainoastaan grillissä, joka avokatoksessa. Häkämyrkytyksen vaara jos sulkee päämökkin pellin liian aikaisin kiinni.

3. Kuvaus ja tiedot leiriohjelmasta

Leiriviikonlopun ohjelma liitteenä. Turvallisuuden kannalta muun muassa maaston huomioiminen, saunassa varovaisuus ja kuumat vesiastiat. Ennakointi: ICE-koodi olisi hyvä merkitä omaan kännykkään tietojen löytämiseksi.

4. Leirin toimintaan liittyvien riskien arviointi

Vaarojen tunnistus, kaatumiset, palovammat. Vaarojen todennäköisyys ja seuraus; vaara on mahdollinen-vähäinen. Onnettomuuden seuraukset ovat vähäisiä-vakavia. Toimenpiteet vaarojen poistamiseksi ja riskien pienentämiseksi suunnitellut toimenpiteet, niiden toteutus ja ohjeistus.

Olen perehtynyt ja hyväksynyt turvallisuussuunnitelman 27.8.2013.

Virpi Rantanen

LEIRIOHJELMA 30.8. – 1.9.2013 KIRVESLAHDEN LEIRIMAJALLA**Perjantai 30.8.2013**

klo

- 18.00 saapuminen ja majoittuminen Kirveslahden leirimajalle osoitteeseen Viitaniementie 222, Savonranta
- 18.30 tutustuminen leiriläisiin sekä leiriytymisasioiden läpikäyminen
- 19.00 saunominen, iltapala mm. muurikkaletut, omaa mielimusiikkia, pelejä tai muuta haluamaansa ohjelmaa
- 22.00 nukkumaan menoaika

Lauantai 31.8.2013

Itä-Suomen aluekoordinaattori Mervi Hakkarainen saapuu Yhden Vanhemman Perheiden Liitosta Kuopion aluetoimistosta kokopäivä vierailulle järjestäen muun muassa vanhemmille keskustelutilaisuuden sekä hemmotteluhetken kaikille leiriläisille.

klo

- 8.30 herätys ja aamupalan tekeminen johon saa osallistua
- 10.00 ohjelmaa mm. leipomista ja vanhemmat voivat järjestää ohjelmaa...
- 12.00 lounas
- 13.00 ohjelmaa mm. Mervi Hakkarainen ja vapaaehtoistyöntekijät
- 15.00 päiväpala ja kahvit
- 15.30 ohjelmaa Mervi Hakkarainen

LIITE 5(2).

- 17.00 päivällinen, tikkupullataikinän tekeminen, saunan lämmitystä, omaa vapaa-aikaa / omaa ohjelmaa
- 19.00 saunailta grillikatoksella, makkaran ja lettujen paistoa yms. herkkuja, mukavaa yhdessä oloa
- 22.00 nukkumaan menoaika

Sunnuntaina 1.9.2013

klo

- 9.00 herätys ja tuhdin aamupalan tekeminen yhdessä
- 10.00 leirin lopetus ja palautekeskustelu
- 11.30 kotiin lähdön aika